

A magyar nemesség.¹⁾

Mióta az emberiség különböző fajai a polgárisodás bizonyos fokát elérték, megszűnt köztük az egyenlőség. Az erősebb, hatalmasabb emberek, embercsoportok, népek meghódították, alárendeltek helyzetben tartották a gyengébbeket s azok utódait. Az egyenlőség elvei alapján tömörült nemzetek keretén belül a fizikai erő, vitézi tettek, majd a vagyon, észtehetség, szorgalom s más szerencsés körülmények egyeseket s ezek leszármazottait a többiek fölé emelték. Így fejlődött ki a nemesség.

A kínaiaknál évezredekre megy vissza a nemesség eredete. Az ó görögöknél az achai név a nemessel volt azonos. Később a spártai dórok, az athenaei eupatridák törvényekben is gyökerező előjogokkal bírtak. A kiváltságos helyzetet már Aristoteles az öröklött vagyoni és erkölcsi javakra vezeti vissza. Rómában a patriciusokon kívül nobilis jellegűt szereztek azok is, akik, vagy akiknek elődei a curulis aedilis-i hivatalig feljutottak.

A középkorban fejlődött ki Európa nemzetei közt a tulajdonképeni nemesi rend, mely előjogai teljességét csak a közelmúltban vesztette el, vagy adta fel önként, a fejlődés és korszellem szavait megértve (pl. a magyar nemesség).

Míg azonban az anyagi javaknak az utódokra való átörökítése hatályban lesz, addig az elődök nagy és dicső tettei által szerzett nemesi hagyományok is jogosan szállnak át a családok késői tagjaira. Sőt biztosra vehetjük, hogy ha a haladó idők folyama minden privilégiumot elmos is, a származási tradíció mindenkör élni fog a legdemokratikusabb érzelmű szivekben is, mert a kegyelet és a történeti múlt megbecsülése — ami egyáltalában nem ellenkezik az egyének igazságos értékelésével — a finomodó és fejlődő emberi szellemben mindenkör fogékonyságra talál. Ezt azok is érzik, akik be nem vallják, sőt tagadni szeretik.

Amerikában, az egyenlőség hazájában, ahol közjogilag elismert nemesség nincs, azon polgárok kiknek elődei okiratokkal kimutat-

¹⁾ Szerző felolvasta a balassagyarmati Társadalomtudományi Egyesületben.

hatóan már évszázadokkal ezelőtt telepedtek meg az Újvilágban, származásuknál fogva többre tartják magukat az újabbkori bevándorlóknál s azok utódainál.

A francia köztársaságban ujabban divatba jött, hogy a hirneves államférfiak, írók, művészek s más kiválóságok utódai — nagy elődüknek családi és keresztnévét egyesítik s az így előállt összetett családnevet viselik a saját keresztnévük mellett. Így kívánnak elődeikkel büszkélkedni, miáltal a megszüntetett nemességgel azonos elveket juttatnak ujjalag érvényre főképen azok, kik történeti nemes eredet öröklésétől elkéstek.

Az is érdekes tünet, hogy ezen demokratikus államban a nemesi sőt mágnási címek felvétele mód nélkül elszaporodott, mihelyt az azok védelmére, ellenőrzésére szolgáló törvények hatályon kívül helyeztetek. Pedig az egyéni érdemet jutalmazó rendjelek s más kitüntetések továbbra is érvényben maradtak. Pár évvel ezelőtt aztán a francia állam jónak látta helyreállítani — nem ugyan a nemesi intézményt, — hanem a nemesség kormányhatósági igazolását, hogy a visszaéléseknek véget vessen. Ezt szolgálja a nemesi anyakönyvek intézménye is Európa több államában.

A rendiség, melynek alapja az ősi államszervezet korában kizárólag a származás, nálunk mindjárt Szent István és közvetlen utódainak uralkodása idején alakult ki, az egyéni földtulajdon megszilárdulásával kapcsolatosan. A szállásbirtokon megosztott honfoglaló utódokhoz sorakozó újabb adománybirtokosok nálunk nem a király személye, hanem a haza iránt voltak lekötelezve; a mi közjogi felfogásunk szerint az adományt a nemzet érdekében tett szolgálatokért kapták. Így az adományozási jog hazánkban nem vezetett a hűbériség kifejlődésére s egyes nagybirtokosoknak tartományurakká, souverainekké emelésére, mint Nyugaton.

A nemesség magvát természetesen Árpád vitézeinek leszármazói alkották. Tulajdonképen ezek utódait nevezhetjük ma is ősmagyar nemességnek. Hazánk ezeréves viharában bizony ezek nagyon megritkultak, de — hál' Istennek! — ki nem fogytak. A krónikák és

oklevelek tanúsága szerint a honfoglaló vezérek s ősnemzetségek életfája ma is szép számu családban virágzik. Ezeknél számosabbak azon familiák, melyeknek elődei az okiratokat felülhaladó időkben ismeretlen eredetű, tehát szintén elsőfoglalásu földeket birtak, bárha ősnemzetségből való származásuk nem is tűnik ki az írásokból. A genusok közt is sok az idegen fajta és a többnyire szintén idegen eredetű várjobbágy-nemesítés, tehát szorosabb értelemben ezeket sem számíthatjuk mind az ősmagyar nemesek közé, melyek eszerint ama élő magyar nemességnek legfeljebb 8—10 százalékát teszik. Nemes családaink legnagyobb része királyi adomány, vagy címereslevél által szerezte előjogait, melyekkel azelőtt nem birt.

Régi kutfőink szerint a honfoglaló magyarok utódai valamennyien szabadok, nemesek lettek, t. i. valamely nemhez, nemzetséghez tartoztak, a leigázott őslakókat pedig szolgálkává tették. Ebből a tényből azt a következtetést vonhatnók le, hogy a ma élő magyarok közül csakis a nagyon csekély számu ősnemesek (praenobiles) a tiszta ázsiai fajták s az újabb donációsok és a címerlevelesek, vagy pláne a nemnemesek valamennyien idegen eredetűek. Ezt józan gondolkozással senki sem merné állítani. Hisz a Tisza-Duna vidékén névre, arcra, termetre, lelki tulajdonságokra nézve oly hamisítatlan magyar embereket találunk ezrével és milliójával a parasztok és az armálisták közt is, akiről egész bizonyosan mondhatjuk, hogy ha van is bennük idegen keverék, mégis tulnyomó részben az Ázsiából jött szittyá népeknek utódai azok test és vér szerint, akár csak a Csák, Aba vagy Kaplyon nemzetségbeli ivadékok. Tehát a magyar köznép elődei már az Árpádkori ellenkirályok közötti versengések, a tatár, török dúlások, évszázados háborúskodások alatt elbirtoktalanodva vagy kiestek a nemesek sorából és sokan a birtokosokhoz jobbágyságra, zsellérségre adták magukat s a városi polgárság közé elegyedtek, vagy — ami szintén valószínű — a honfoglalók unokái első királyaink alatt, a földtulajdon kialakulásakor nem jutottak valamennyien földbirtokhoz, mely a középkori nemességnek alapjául szolgált. Jelentékeny számban történt az Árpádok alatt a külföldről betelepült lovagok s más jövevé-

nyek, továbbá a várjobbágyok birtokadomány utján való nemesítése, különösen a Felvidéken. A pusztán címerlevéllel való nemesítés még a vegyesházbeli királyok alatt is nagyon szörvénnyos volt, illetve ez időtájban még rendszerint azok kaptak címet, kik már azelőtt is nemesek voltak. Viszont a Habsburgi uralkodók alatt kiadott nagyszámu armálistának, mintegy 90 százaléka új nemesítést tartalmazott. Mig azonban III. Károlyig tulnyomó részben a tiszta magyar eredetű polgárság és jobbágyság szerezte meg legtöbbször vérről, ritkábban arannyal a nemesi privilégiumot: a szatmári béke után gondja volt rá az uralkodóháznak, hogy a kuruclelkű sovíniszta magyar nemesség ellensúlyozására a haza területén lakó idegen s velünk szemben sokszor ellenséges érzületű elemek jussanak be tekintélyes számmal a kiváltságos osztály soraiba. Így állították ki tömegesen a kutyabőrre a határőrvidéki horvát, osztrák katonaság, rác, örmény, sváb, görög kalmárok, városi előljárók, iparosok, korcsmárosok, sertésenyésztők, urasági alkalmazottak számára, akik az ujszerzeményi bizottságtól jó áron megvásárolták a török hódoltság alól felszabadult birtokokat, melyekkel egyuttal nemesség, címer s rendszerint előnév adományozása is járt. Az indigenátus nagymérvű osztogatása pedig főként a mágnásokat igyekezett elnyomni s osztrákká átídomítani. A magyar faj beolvasztó erejének kell tulajdonítanunk, hogy az idegen eredetű délvidéki nemesség is hamar hozzánk hasonult s már 48 előtt legnagyobb részben az államfentartó szinmagyar nemességgel azonos volt érzelemben és politikai felfogásban.

A Verbőczytől hangoztatott, közjogilag egységes és azonos nemesség csak elvileg volt ilyen. A vagyon, az udvari és országos főtisztviselők már elejétől fogva megbillentették az egyenlőség mérlegét, még mielőtt az örökös főnemesi címek kialakultak s az országgyűlés a főrendek és köznemesek táblájára szakadt volna 1608-ban.

Nálunk a hercegi cím eredetileg a királyi származásra, a grófság a szabadispánságokra s a báróság az udvari főhivatalokra vezethető vissza. Ez örökletessé vált főrendi címek a Habsburgok alatt vettek nálunk nagyobb el-

terjedést. A bárói rangot csak a 17-ik század végén kezdték feltüntetni nevük mellett a jogosítottak, addig csak a nagyságos (magnificus) címmel jelölték ezen magasabb rendiséget. Míg a vörös viasszal való pecsételés (a 17-ik század közepe előtt) nem volt általánosan megengedve, ezen vörös pecsét jogának királyi adományozása is egyenlő volt a bárósítással. Több régi családnak (pl. a Sennyeyeknek) bárósága csak ezen pecsételés adományán alapul, míg más családok (pl. a Szemerék egyik ága) soha nem használták az őket ilyen alapon megillető bárói címet.

1885. előtt az érdemrendek is jogot adtak nagyobb rangok, főnemesi címek kérelmezésére. Így a m. kir. Szent István-rend nagykeresztjének tulajdonosai a valóságos belső titkos tanácsosi méltóságot, a rend kommandátorai a grófi rangra emelést, a rend kiskeresztesei pedig a báróságot kérhették a királytól, a díjak elengedése mellett. Az osztrák Lipót-rend I-ső osztályával szintén a titkos tanácsosi méltóság, a II-ik osztályával a bárói, a III-ik osztályával pedig a lovagi rang járt. Az I-ső osztályú Vas-korona-renddel a titkos tanácsosságra, a II-ik osztályúval a báróságra, a III-ik osztályúval a nemesi cím adományozására lehetett igényt emelni. A rendek alapszabályainak e rangemelésekre vonatkozó rendelkezéseit egy 1884. július 18-án kelt legfelsőbb kézirat felfüggesztette. A katonai Mária Terézia-renddel a báróság jár ma is. Ugyazintén érvényben van az az 1757-ben kelt legfelsőbb rendelkezés is, mely szerint a katonatisztek 40 évi, vagy ha csatában is részt vettek, 30 évi csapatszolgálat után nemességet kérhetnek.

Előkelő köznemes családaink közül számosan megkapták régebben is ezen magas rendjeleket, azonban kevesen vették igénybe a velük járó rangemelési jogot.

A főnemesség és arisztokrácia fogalma nem fedik egymást teljesen, mert akárhány előkelő köznemes is tagja az arisztokráciának, amit igen sok bárócsaládról nem lehet mondani. Szemere Miklós e tekintetben így disztinvál: „akiknek elei kitüntek a haza és király becsületesei szolgálatában, azok mondhatják magukat Magyarországon a hagyomány nyomán és jussán születésre arisztokratáknak és senki

más. Az arisztokráciát nem a zsebben és a cimben kell keresni, mert ott meg nem találják, ami a szívben és a lélekben honol“. Továbbá „bárót, grófot, főrendet és nemest csinálhat a király tucatszám, de arisztokratát egy emberfiát sem; ezt szüli egyedül a történelem.“¹⁾

A régi nemesek hagyományos királytisztületénél fogva azonban az új nemesítésekre vonatkozó felségintézkedés teljes tisztelettel fogadtatik, annál is inkább, mert legtöbbször ma is az igaz érdem, a munka, a nemzet szellemi fejlesztése, az emberiség javának előbbre vitele jutalmaztatik meg általa. A jutalom ösztönöz másokat is nagy tettek véghezvitelére, a közjó előmozdítására, s amellet szervezesebb érintkezésbe hozza a jutalmazottakat a nemzet testével. Legfeljebb az ősi történelmi nevek felujtása s akár nemességgel, akár anélkül való felvétele kelt néha visszatetszést. Ez a divat különösen a franciáknál, Napoleon új arisztokráciája körében ment tulzásba.

Midőn vegyesházbeli királyaink alatt a családnevek nálunk meghonosultak, a nemesek rendszerint a birtokuk után nevezték magukat. Azelőtt csak a személyneveket viselték, melyek legtöbbje ősmagyar hangzásu volt még az Árpád-korban, — később szorították ki ezeket a papok s hozták divatba a bibliai zsidó, görög keresztneveket, míg pl. a germánok jobban ragaszkodtak továbbra is nemzeti neveikhez. Nálunk az oklevelekben a személyek pontosabb megjelölése végett rendszerint az apja nevét is felemlítették az illetőnek (pl. Apor fia Dezső). Az előkelőbbek (ritkábban a jobbágyok is) valamely emlékezetesebb ősiük nevének feltüntetésével „de genere . . .“ irták gyakran magukat. Így jelölték főképen az összetartozást. Az előnevek később jöttek divatba. Míg cimere minden armálistának volt, előneve az 1848 előtti nemesség csak mintegy 20—30 százalékának, leginkább az adományos birtokosoknak. Ennek használata a magyar jogban eleitől fogva nem volt korlátozva, mert hisz azt nem tekintették dekórumnak, hanem legtöbbször a birtokot, némelykor — különösen az erdélyi fejedelmek armálisáiban — a származási vagy lakóhelyt jelezték vele, sokszor

¹⁾ A gentry. 1912.

pedig társnévként (alias) vagy ragadványnévként (abusive) viselték. A Habsburgi királyok régebbi keletű, nemesítő okleveleiben ritkán fordul elő prédikátum, mert a nemességet kérvényezők még akkor nem fektettek az előnévre is sulyt. Így bizonyosak lehetünk felőle, hogy akiknek ma a nemességük mellett nincs előnevük, azok legtöbbje régi armalista eredetű. III. Károly 1727. augusztus 1-én kelt rendeletében a jövőre nézve az előnevet is uralkodói adomány tárgyává tette, nyugateurópai mintára s talán a kincstári újabb járulékokra való tekintettel is. Ezen újabban is megerősített rendelet szerint az előnév, amennyiben nem volt külön felségadományozás tárgya, azon esetben igazolható, ha azt a család már 1727. előtt is közokiratban használta.

Míg régebben többféleképen, ugymint királyi birtokadomány, címerlevél, örökbefogadás, fiusítás és ünnepélyes honfiusítás útján lehetett új nemességet szerezni, ma csupán a nemeslevél s ritka esetben az örökbefogadás útján való nemesítés van érvényben. A Verböczy „primae nonus“-ában foglalt sarkalatos nemesi jogok is ma már ugyszólván csak a pusztá cimmé zsugorodtak össze.

A nemességért írásos kérvényt kellett mindenkor benyújtani, mely a címertervezetet is tartalmazta. Ezt a vármegye, várkapitány, vagy más előljáró, némelykor három királyi tanácsos, de gyakran egy-két befolyásos főúr támogatta, mint protector vagy commendator, kiknek nevét olykor fel is jegyezték a kiállított nemeslevél behajtott alsó részén (plicatura), a szövegtől különállóan.

1848 előtt a nemesi bizonyítvány kiállítása közgyűlési határozattal történt. A vármegye egyik tisztviselője (rendszerint a szolgabíró s a mellette levő esküdt) csak a nemesi jogok gyakorlását s a jobbágyi terhektől való mentességet igazolhatta, ma a vármegye alispánja — mint elsőfoku nemesi hatóság — közgyűlés közbejötté nélkül ad ki nemesség és előnév igazolásáról szóló hatósági bizonyítványt.¹⁾

Cimert a 68573/1899. sz. belügyminiszteri rendelet értelmében már csakis kormányhatósági uton lehet igazoltatni, tekintettel arra,

¹⁾ A 48. utáni provizórium alatt e jogot a tisztiszék gyakorolta.

hogy némely családoknak más-más vármegyékben elterjedt ágai gyakran különböző címereket használtak pecséteiken.

A címerek adományozása nálunk Zsigmond király alatt vett nagyobb lendületet,¹⁾ az akkori fényes tornajátékokkal kapcsolatban.

Sok régi birtokadományos család a címerét nem tudja királyi adományozásra visszavezetni. De ha önként vették is fel, az évszázados használat folytán jogot szereztek rá. Az 1848. előtt három családtag által különböző időben használt azonos címerpecsétnek felterjesztésére, a jogszerző gyakorlat folytán a belügyminiszter igazolni szokta a címerhasználat jogosultságát, ha a címeradományozásról szóló királyi okirat nincs is meg.

Nálunk a címerek nagyobb részében harci eszközök, erőt, bátorságot szimbolizáló állatok, csatajelenetek láthatók, ami évszázados véres küzdelmeinkben leli magyarázatát; armálisleveleink jelentős mennyiségét a királyi várőrségek (praesidium-ok) vitézei kapták, akiknek legtöbb alkalmuk volt — különösen a törökök ellenében — kitüntetni magukat.

A címernek külföldön, hol pl. Angliában adót is fizetnek utána, nagyobb becse van, s nagyobb sulyt helyeznek annak precíz igazoltatására.

A heraldika és genealogia művelése újabb időben hazánkban is fellendült. Teljesen hiánytalan címeres könyvet s országos családtörténeti teljes monografiát nálunk addig nehezen lehetne összeállítani, míg a hazai köz- (különösen hiteleshelyi) és magánlevéltárak anyagát állami intézkedés folytán át nem vizsgálják és fel nem dolgozzák, s míg nem bocsátanak ki országszerte felhívást, hogy a családoknál sok ezer számra lappangó s az idő és elemek rombolásának kitétt régi nemesleveleket lemásolás végett — esetleg bizonyos állami jutalomdíj ígérete mellett — nyujtsák be rövid időre az illetékes vármegyék levéltáraihoz, vagy az Országos Levéltárhoz. Jelentős intézkedés: a törvényhatósági levéltáraknak állami felügyelet alá helyezése, ami a közigazgatás államosításával karöltve már a közeljövőben megtörténik. A következő nagy lépés lenne a kerületi állami

¹⁾ Csoma József: A magyar heraldika korszakai. 1913.

levéltárak létesítése, hová a vármegyék, városok s más közintézmények régi irásgyűjteményei, a ma még nagyjából hozzáférhetetlen és kiaknázatlan káptalani és konventi levéltárak is — a tulajdonjog meghagyásával — beosztandók lennének, amint a fejlettebb közigazgatással rendelkező nyugati államokban is láthatjuk.¹⁾ Ezzel kapcsolatban időszerű lesz a vidéki múzeumok levéltári anyagának szakértő kezelés alá helyezése s a tudományok számára leendő értékesítése is, hogy a ma még több helyen tapasztalható elmaradott viszonyok megszűnjenek.

A magyar nemesség adományozása mindenkor a közérdek jutalmának, az erények megkoszoruzásának (laurea virtutis) tekintett, akár harci vitézséggel, akár szellemi munkával vagy bármiként szerzett érdem volt is az alapja. A forrására nézve egységes nemesség keretein belül — mint más nemzeteknél — nálunk is bizonyos viszonylatok álltak elő és jellegek alakultak ki nemcsak a származási és vagyoni, hanem területi körülményeknél fogva is. Az egyes vármegyék szerint híresek még napjainkban is a sárosi, szabolcsi, bihari, nógrádi, somogyi, bácskai, erdélyi nemesek. Sok megye családai közt nagy az összetartás és tesvériség, ami dicsérendő dolog. Az előkelő állású sárosi nemes a nyilvános társas érintkezésben sem igen érezteti fölényét az elszegényedett és kishivatalu földijével szemben. Mikszáth Kálmán szokatlannak s visszásnak találta ezen apró gentryk allűrjeit s alaposan ki is figurázta őket A gavallérokban.

Régi családaink közül ma már kevés lakik és bír a név- és előnévadó ősi helységében, melynek földje pedig örökké affectionális értékkel bírhat előtte. Sokan csak temetkezni járnak haza az ősi kriptába. Ha régi családaink virágoznak is, de megfogyatkoznak minden vidéken a gyökeres familiák, értvén ezen megjelölés alatt azon családokat, melyek ugyanazon községben vagy legalább vármegyében egyfolytában évszázadokon át birtokolnak. Napjainkban midőn a közigatási tisztviselők sem lesznek örökké vármegyéikhez kötve, egy családtagnak is többször változik a lakóhelye, annál inkább

¹⁾ Dr. Alapi Gyula: Elnöki jelentés. Levéltárosok Lapja, 1913. 97. l.

a nemzedékekből álló családnak. Ingatlanok szerzését pedig rendszerint a lakóhely irányítja.

Nemes családaink, kik az 1848-iki eseményi felbuzdulásban a nemességnek minden előjogáról, külső ismérvéről, sokan még a nevükbeli y-ról is lemondtak, néhány évtized múlva arra ébredtek fel, hogy az ősi udvarház- és fekvőségek is gyors egymásutánban eltűnnek fejük fölül és lábuk alól. Élelmesebbé vált vetélytársaik példája s a szomorú tapasztalat összetartásra, önvédelmi szervezkedésre bírta nemes urainkat is.

Concha Győző tanulmányában¹⁾ foglalta össze az u. n. magyar középosztály s az új földesurak közt a 80-as években megindult küzdelem irodalmát és eseményeit, melyek közé számítható az Országos Casino megalakulása (1883.), külön földmivelésügyi minisztérium felállítása (1889.), egyesületek s a közelmúltban gróf Pálffy Jánosnak a középosztály fiai számára tett több milliós iskolai alapítványa (1907.)

Pár évtized óta a „gentry“ gyűjtőnévvel szokták nálunk jelölni a 48 előtt közhivatalt viselt, birtokos nemes családok zöméből álló osztályt, melynek köre ujabban kissé tágulni kezd. A „gentry“ szó és fogalom a tulajdonképeni hazájában, Angolországban más értelmű, mint nálunk; ott nem a születési minőséget, hanem a társadalmi hovatartozást jelölik vele. Az is igaz, hogy ott a nemesség is más természetű, mint nálunk s Európa többi országában, ott a nobilitynek csupán elsőszülött tagjai öröklik a nemes címet a családi birtokkal. A főrendi családok másod-, harmadszülött fiainak leszármazói már nem számítatnak a nemességhez, hanem a gentryhez, amely osztályba tartoznak a származásra való tekintet nélkül a társadalom mindazon külömb minőségű elemei, melyeknek kedvezőbb anyagi helyzete lehetővé teszi a magasabb szellemi, erkölcsi és műveltségi élet kifejlődését. Az egész művelt középosztályt magában foglaló angol gentry nemzeti jellegénél, vagyonánál s intellektualitásánál fogva természetesen irányító befolyással van Anglia közéletére.

Társadalmi iróink megállapítása szerint a magyar gentry fogalom alá oly előkelő családbeliek sorolhatók, kiknek apai ősei legalább

¹⁾ A gentry. Budapesti Szemle 1910. I. és 173. l.

egy-két század óta nemesek s akik állás, vagyon, rokoni összeköttetés és társasági helyzetnél fogva tudtával is vannak az ezen osztályhoz való tartozásuknak. A gentrynek tisztséget viselő tagjai rendszerint a vármegyéknél, egyes minisztériumokban, diplomáciánál vannak alkalmazva, és e hivatalokra is rányomták a gentry-jelleget, noha az nem mind a gentryhez számít, aki velük együtt hivataloskodik. Állásaikat nem igen használják ki vagyonszerzésre, sőt gyakran ráfizetnek.

A hadseregnél a lovas ezredeket kedvelik. A gentry-világfelfogás jellemvonásai: konzervativizmus a politikában, agrarizmus a gazdasági, gavallérság és exkluzivitás a társadalmi életben.¹⁾ A gentry „Nobilitas obligat“ ezt hirdeti a példaszó ideális értelemben „a lovagi intézmények modern alakja“, mint Concha mondja. A régi lovagias eszmekörből nőtt ki s kiváltságok nélkül is a haza erősítésére, a magyar szellem fentartására kívánja hasznosítani az öröklött nemes hagyományokat. Viselkedésében — valódi noblemanként — a legszigorubb korrektség, jó modor, előzékenység lefelé is, gavallérság (különösen nőekkel szemben), az igazi nagyságok, tekintélyek megbecsülése ugyszintén erős önérzetesség karakterizálja, de a meggazdagodott parvenüket jellemző gög és fenhéjazás távol áll tőle, épügy, mint a vérbeli arisztokratától. (Kivétel mindenütt van, de az a típus, ez az ideál.) Önérzetét épen szív- és jellembeli tulajdonainak ismerete, egyenes gondolkozása emeli, melyekkel magát a közönséges embereknél különbnek tartja, de amelyeket másokban is felismerve époly nagyrabecsül. A finoman differenciálódott gentry-jelleg, különösen felvidéki családainknál van kialakulva. A magyar gentry társadalmi függetlenségre törekszik s legjobban érzi magát a hozzája hasonló környezetben. Fölfelé sem kapaszkodik. Régi nemes családaink igen ritkán kérnek főnemesítést napjainkban is. Kamarásságot, mely a születéssel szerzett rangigényt dokumentálja, gyakrabban kieszközölnek. Régi mágnás családainkat respektálják; nem kíváncsiak soraikba elegyedni, de magas válaszfalat nem ismernek köztük s maguk között. Természetes is, mert hisz számos gentry-családnak él vagy

¹⁾ Szücsi István. A gentry. Turul, 1910., 181. l.

élt mágnás-ága is, elődeik közül többen megszerzhették volna s talán maguk is kieszközölhetnék a főnemesi címet s emellett évszázadokon át többszörös rokonsági kapcsolat is fűzi őket az arisztokráciához, mely az ő vérükből való vér.

Kiváló jogászaink, szociológusaink, mint Tisza István gróf, Berzeviczy, Beksics, Láng, Grosschmied, Concha egyaránt elismerik az ősi magyar elem képességeit, hivatottságát, nagy politikai értékét, nem hallgatván el gyengeségeit sem, mint pl. könnyelműségét a vagyon megőrzése tekintetében, mulatós hajlamait, a tétlenség, könnyü élet kedvelését, mely hibákat inkább annak a már kiháló generációnak lehet felróni, mely még a régi világfelfogás levegőjében, az ősi kuriában kényelemben nevelkedett s amelynek kárán tanult már a mai nemzedék. Klerikális velleitások ma már csak kisebb csoportokra szorítkoznak s tűnőben vannak.

A magyar gentry jövőjére nézve hátrányosnak látszik, hogy a társadalmi capillaritásnak híjával van. Exkluzivitása távoltartja a vagyon, tudomány, irodalom, művészet sok más olyan képviselőjét s a társadalom igen sok más értékes tagját, kiknek megnyerése nagyban erősítené pozícióját s akik — mellőztetvén — ellene szegődnek. Azért nemcsak a társadalombontó destruktív elemeknek lesz állandó cél-táblája, hanem a tehetős, művelt polgárságból is gyakran idegenkedést vált ki. A vérbeli középnemesség a soraiban állandóan fogyatkozik, mivel a sors változatossága folytán egy bizonyos százaléka a társadalom alsóbb rétegeibe merül el. Legtermészetesebb mellékiegészítője az eszményeiben vele nagyobb részt azonos régi kisebb nemességnek feltörekvő s állás vagy rokoni körülményeinél fogva velük társasági viszonyba jutott, disztíngvált elemekből kerül ki. A mienktől különböző jellegű, de életerős és nyomatékos angol gentry, melynek magvát szintén a nemes eredetű ősfamiliák alkotják, hathatós példát nyújt a magyar gentrynk is, megjelölve előtte a jövő fejlődés útját, midőn létérdekből kibővíti a mostani kereteket s körébe vonja a mai ugynevezett gentry-foglalkozásokon kívül álló mindazon kívánatosnak mutakozó, magasabb társadalmi elemeket, melyek érzés, izlés, eszmények tekintetében

hozzájuk hasonulni, átídomulni alkalmasak. A nagy és életerős művelt társadalom testvéries megszilárdulása a nemzetnek hatalmas előnyére lesz. Az alsóbb osztályokat is közelebb hozza a megértés, béke, a közös nemzeti célok felé törekvés útján. S erre van szüksége az idegen népek közt elszigetelten élő, önmaga véréből táplálkozó magyar nemzetnek. A haladás e tekintetben jelentékenyen észrevehető, különösen a nagyobb városok előhaladó, modern közéletében. Itt azonban az a hátrány, mutatkozik sok helyen, hogy a gyökeres magyar családok csekélyebb arányszáma miatt a nemzeti jelleg nem eléggé domborodik ki.

Sokat várhatunk a nemzetközi szociáldemokrata eszméktől távol álló, józan, takarékos magyar köznéptől, melynél viszont azt róhatjuk fel, hogy kulturszükséglete még ezidőszert is vajmi kevés s így a közművelődés

és haladás különféle tényezőihez való anyagi hozzájárulás tekintetében nagyon is fukar.

Bármint alakuljon a jövő társadalom helyzete, a tiszta magyarság zömét alkotó történeti nemességet elnyomni, hagyományait kigunyolni, kiölni: sohanem fog jól felfogott érdekében állni a haza területén békésen boldoguló egyik társadalmi osztálynak, nemzetiségnek vagy felekezetnek sem. Ez megboszná magát magán a hazán. A természetben láttuk, hogy amely vidéken a pillanatnyi üzleti érdek kiirtotta az őserdők hatalmas vén fáit, melyek erős, mély gyökereikkel megkötötték volt a televényt: ott talált a közelmúltban legkevesebb ellenállásra az elemek romboló hatalma, ott lepte, sodorta el az egész máramarosi, erdélyi talajt rémes hullámaival a pusztító áradás.

Miskolczy-Simon János.

Nemesség igazolás Nyitravármegyében 1754|55-ben.

Hadik. Hadik István Vágújhelyen, fiai János, Ignác, Ferenc és László, hivatkozik a 60 évet felül haladó régi nemesi összeírásokra, amelyekben Hadik Mihály benfoglaltatik, ennek fia az esedező István, amit a becsatolt keresztlevéllel igazol, mely szerint Hadik István néhai Hadik Mihály és Jabloniczky Julianna fia 1702. szeptember 24. Vágújhelyen született. Ennélfogva kétségtelen nemesnek ismerték el. I. 335. és III. 234.

Hagara. Hagara János Szelőcén, fiai József és Ferenc és ennek fiai József és Ferenc, és mostoha testvére István bemutatta Túróc vármegyének Hagara István és testvérei részére 1670. kiadott nemesi bizonyítványát, mely szerint tisztelendő és nemes Hagara Zachariás bemutatta Lipót királynak függő és titkos pecsétjével ellátott, említett Hagara Zachariás, neje Teszáczy Katalin, gyermekei Mátyás, János, Zachariás, Sámuel, Pál, Elek, Mária és Katalin, és testvére István részére 1660. október 16. adományozott armálisát amelyet ugyanott ki is hirdettek és a kihirdetésről a fenti testimoniálist kapták. Hogy ezen Istvánnak a fia Ádám, azt egy 1692. május 19. kelt fassionalis levéllel igazolta, amelyből kitűnik, hogy Jókuthy Katalin, néhai

Jókuthy András leánya, Maszlak Ferenc neje anyai részét sógorának Hagara Ádámnak, Hagara István fiának és nejének, saját nővérének Jókuthy Annának engedte át; ezen Istvánnak a fia pedig az esedező Hagara János, azt a Dezser (Trencsén m.) községi nemesek 1715. június 2. kelt bizonyítvánnyal igazolták. Ezek alapján kétségtelen nemességüket elismerték. II. 158. és V. 57.

Hajóssy. Hajóssy Márton, Istvánnak a fia, Kopcsánban, fiai László, János, Pál és Antal, emberemlékezet óta a nemesség folytonos használatában lévén és leszármazásukat igazolandók hivatkoznak a legrégebb nemesi összeírásokra és ezen indokok alapján nemességük használatában meghagyattak. II. 623. VII. 6.

Hajóssy. Hajóssy György, Menyhért fia, aki néhai György fia Egbellen, és kiskoru fia Mihály szintén a fenti indokok alapján nemes. I. 451. és VII. 44.

Hajóssy. Hajóssy György, Szönyben, Komárom vármegyében, kiskoru fiai István, Imre, Márton, Mihály, Menyhért és János nemességét igazolandó állítja, hogy ő Istvánnak a fia, és néhai Menyhért unokája, és ezt egy 1756. március 5. Szenicen kelt tanuvallomással igazolta, Menyhért pedig előfordul a rég,

nemesi összeírásokban. Néhai Menyhértnek két fia volt: György és István, az esedező György pedig ezen Istvánnak a fia, és úgy Menyhért mint fia István Kopcsánban laktak, István körülbelül 1796. halt meg Kopcsánban. Hajóssy György nemessége használatában továbbra is meghagyatott. I. 489. és VII. 47.

Hajszky. Hajszky Ádám Tótsóokon, fia János bemutatta II. Ferdiuand királynak Bécsben, 1635. augusztus 11. kelt Nemcsovics János alias Hajszky, neje Baranovich Anna, testvérei Hajszky György, Pál és Jakab részére adományozott és ugyanazon évben kihirdetett armálisát, ezen Ádám Jánosnak a fia, aki az armálisban előforduló Györgynek a fia, ezt Csery Sándor helyettes alispánnak Tótsóokon 1754. december 23. kiadott bizonyítványával igazolta, melyből kitűnik, hogy Hajszky Ádámnak az atyját, Jánost, nagyatyját, Györgyöt jól ismerte, János 1752. halt meg Tótsóokon 70 éves korában, György pedig 1724. táján Boriban halt meg 100 éven felüli korban leányánál, aki előbbi feleségétől való volt és Boriban lakott, mindketten őrizték az említett armalist, az említett néhai Hajszky Györgynek második neje néhai Chery Jozefa volt, ettől származott János fia, az esedező atyja, és Klára leánya, Hagara Mátyás neje, és ezen Chery Zsuzsanna nevén örökölték Tótsóokon. Nemességét elismerték. I. 256. és IV. 172.

Halácsy. Halácsy János Vozokányban, fia Sándor, unokatestvére Ignác, Istvánnak a fia Nemesjácon bemutatta Trencsén vármegyének 1724. június 22. kelt testimoniálisát igazolván azzal az ősi birtokjogos nemes családtól való leszármazását, hogy Halácsy István és János fiai Istvánnak, aki Jánosnak, aki Györgynek, aki néhai Halácsy Miklós de Eadem fia, akik Nemes Halácsról származnak, ott ősi birtokjoguk van, kétségtelen nemesek és lakásukat Közép Jácsra tették át még az esedező atyja a fenti István. A család alispáni tisztséget is viselt, mások pedig nádori és Illésházy családbeli praefectusok voltak, és Halácsy Miklós is, testvér atyafia szintén közbirtokos Halácson. Nemessége használatában meghagyatott. IV. 56. és II. 374.

Halácsy. Halácsy Ferenc ujabban jött Vozokányra és nemessége igazolására ugyan-

azon bizonyítékokat hozta fel, mint idősebb Halácsy János. Még kiskorában elszakadt a szülői háztól, katonasághoz ment és külföldön szolgált, a tiszti ügyész véleménye alapján családi kapcsolat igazolására utasítván, ennél fogva bemutatta Halácsy Ferenc atyja, néhai Halácsy Ferenc részére Trencsén vármegye által 1717 kelt testimoniálisát, mely szerint Halácsy Miklós és fia Ferenc de Eadem családja Trencsén és Nyitra vármegyében ősi birtokjogokkal a nemesi összeírásokban előfordul. Halácsy Miklós körülbelül 30 évig postamester volt Trencsénben. A birtokos nemesek sorába iratott Ferenc fiával együtt. II. 378. és IV. 58.

Halász. Halász József Párucán, testvérei Ferenc és Imre, továbbá István Nyitrán, az említettek unoka testvére Mihály fia, azután Pál Ürményben, ennek testvére István és fia Mihály bemutatta II. Mátyás királynak Pozsonyban 1608. december 4. kelt eredeti címeres nemesítő levelét Halász Márton, neje, gyermekei István, János, Miklós, Mihály és Éva részére, amelyet 1610. Vas vármegyében hirdettek ki. Az esedező Halász József, Ferencnek a fia, aki Mihály fia, aki a nemes levélben előforduló István fia, az Ürményben lakó Pál, szintén Ferencnek a fia, aki Pálnak a fia, aki a nemeslevélben szereplő István fia; ennek igazolásul bemutatták az 1754. október 25. Nyitrán kelt tanuvallatást, mely szerint Halász Pál és Mihály egy testvér atyafiak voltak, akiknek az atyjuk Halász István volt; Halász Pál Ürményben lakott és ott is halt meg, ott megmaradt fiai Ferenc és Mihály, Ferencnek a fiai pedig Pál, István és János 1754. élők, Mihálynak, említett Pál fiának, semmi maradvány nem maradt, Mihály azonban Pálnak egyik testvére Nyitrára szakadott, ~~kinék fia volt Mihály,~~ és ennek három fia vala, István, Ferenc és János, Ferencnek a fiai pedig 1754-ben Nyitrán laknak, úgymint Halász József és testvérei. Máshonnan szakadtak Ürménybe, de honnan, azt a tanuk nem tudják. Egyik tanu vallomása szerint „Mihály szeredi praesidiumban katonáskodott, a török által elfogattatott, mely Rabságból Ürményi hegyen levő szőlőt bányának Pálnak eladván, kiváltotta magát, azután Nyitrára lakását transferalta, az hol ott

is ismét eö fölséghe mellett katonáskodván, nagyidai harcban kurucok által megöletetett hagyván maga után három fiat Ferencet és Istvánt de harmadikának nevét nem tudhatya, s ennek fiától Ferentől származtak mostanában Párucán lakozó Halász József, Ferenc és Imre Uramék stb.“ A család cimere: pirosszinü pajzs, alján zöld hármás halom, a kimagasló középsőn királyi korona van, amelyből fehér pelikán emelkedik, hajlított nyakkal, csőrével mellét tépve és kifolyó vérével fiait behinti, nyílt sisak feletti koronából növő három buzalkalász két, piros-fehér, kék-aranszinü sasszárny közt. Takarók: piros-fehér, kék-arany. II. 178. és V. 60.

Haluss. Haluss János, Mártonnak fia, Szobotiston, unokatestvére Ferenc Novákon és ennek fiai: László és István Pereszlényben és fia, József bemutatta III. Károlynak Bécsben, 1717. augusztus 21. kelt Halus Márton neje Rozina, gyermekei György, Ferenc, Marton, István, Imre, Marianna és Ilona részére adományozott és ugyanazon évben Nyitra vármegyében kihirdetett armálisát, a leszármazásra vonatkozólag kijelenti János, hogy ő ifj. Mártonnak a fia, aki a nemes levélben foglaltatik. A család cimere: kékszinü pajzs, alján zöld mező, azon arany koszoru fekszik, a fölött fehér pelikán kiterjesztett szárnyakkal, meghajlított nyakkal, csőrével mellét tépi és kifolyó vérével három fiat eteti, nyílt sisak feletti koronából növő óriási sárkány, nyitott szárnyakkal, repülő farkkal, nyilhoz hasonló, ballábát a korona peremére helyezve, jobb lábát kissé felemelve piros almát szorongat. Takarók: fehér-piros, sárga-kék. II. 698. és VII. 21.

Hanák. Hanák István Nyitra-Vicsápon, eddig nemesség használatán kívül, bemutatta Trencsén vármegyének 1754. április 4. kelt testimonialisát, mely a *Szentál* család nemességét igazolja és állítja hogy ő a *Szentál* család utódja, és a Hanák nevet csak úgy vette fel. A kétségtelen nemes *Szentál* családbeliek állítják ugyan, hogy egy *Szentál* György Nyitra vármegyébe jött át és hogy a nemesség igazoló Hanák István ezen *Szentál* Györgynek a fia. A nemesi bizonyítvány szerint *Szentál* Istvánnak a nagyatyja, *Szentál* György Trencsén

vármegyéből Nyitra vármegyébe költözött át, a kérelmező Nyitra-Vicsápon telepedett le, Trencsén vármegyében Felső Drietomán lakott a *Szentál* család, idb. és ifj. *Szentál* János eskü alatt vallották, hogy bizonyos *Szentál* György Drietomáról Nyitra vármegyébe költözött át, amit a tanuk mind őseik előadásából, mind pedig magának *Szentál* Györgynek zálogleveléből tudnak, hogy az esedező *Szentál* Istvánnak az atyja János, ennek pedig atyja Ádám, azt *Zitnyánszky* Mátyás korosi plébános, ki mindkettőjüket jól ismerte, és mindkettőt a sissói temetőbe eltemette, papí hite alatt igazolta, vallotta egyúttal azt is, hogy olvasta a kisvendéghe anyakönyvben Ádám nevét, az esedező nagyatyját, hogy fia volt néhai *Szentál* Györgynek, akit melléknéven (perabusum) Hanáknak hivat. Ezen bizonyítékok alapján Hanák István nemességét elismerték. II. 362. IV. 22.

Hangyás. Hangyás János, Mihálynak a fia, Kismányán, fia Sándor és ennek fiai Pál, János, Mihály, végül másik fia Mihály kétségtelen nemesek. I. 10. és V. 166.

Hávor. Hávor Mátyás, néhai Jánosnak a fia *Szenicen*, fiával Györggyel, Berencsuradalomban és másutt levő ősi birtokjoga, és a nemesség folytonos használata alapján, kétségtelen nemes. II. 554. és VII. 4.

Hávorka. Hávorka idb. László, fia József, és ifjabb Hávorka László Pereszlényben, ősidők óta a nemesség folytonos használatában lévén, és Pereszlényben levő ősi birtokjoga alapján kétségtelen nemes. II. 350. és IV. 1.

Hazucha. Hazucha György Vágújhelyen, fiai István, György, János, József és Imre bemutatta III. Ferdinand királynak Bocz Dániel, neje Huzó Zsuzsanna, unokái *Hazucha* Mihály, György, Katalin és Zsófia részére Bécsben 1637. augusztus 23. kelt 1638. Pozsonyvármegyében kihirdetett címeres nemesítő levelét, hogy ő Jánosnak a fia, aki a nemesítő levélben foglalt Györgynek a fia, igazolta az 1750. november 22. Vágújhelyen felvett tanuvallatással, mely szerint *Hazucha* Györgynek az apja János volt, ezé pedig György, amely utóbbi György 1690. táján (60 év előtt) halt meg körülbelül 60 éves korában és nemes ember volt. Ennek alapján kétségtelen nemesnek is-

merték el. A család címere: kékszinű pajzs, alján zöld mező, amelyen sárga oroszlán, nyitott szájjal, kiöltött piros nyelvvel, hátraemelt kettős farkkal szétterpesztett hátsó lábán áll, mellső lábaival a szemben fekvő márvány oszlopot öleli át a pajzs jobb oldala felé fordulva, nyílt sisak feletti koronán összetett szárnyú fehér galamb, csőrében három száraz búzakaralászt tart, takarók: sárga-kék, fehér-piros. I. 319. és III. 195.

Héder. Héder József, Andrásnak a fia Mártonfalván és fia József bemutatta Bars vármegyének 1679. Fábian Gergely és általa Héder András és Kiss János részére kiadott testimoniálisát, hogy az említett József fia Andrásnak, az köztudomásu dolog. 1740 december 14. Héder András bemutatta a Szentkereszten 1679. az ő nagyatyja néhai Héder András részére kiadott testimoniálisát, mely szerint nemes Kováchy István bemutatta Lipót királynak Bécsben 1677. nov. 3. Fábian Gergely, Héder András és Kiss János részére adományozott címeres nemesítő levelét, ennek alapján ezen nemesítő levelet kihirdették, és az abban foglalt személyeket Bars vármegye nemesei közé sorozták. Ennek alapján Héder Andrást, és testvéreit: Józsefet és Istvánt, kinek atyjuk Ádám, annak atyja pedig a nemesség szerző András volt, a verebéli és szentgyörgyi szék kétségtelen nemesei közé sorozták 1740. december 19. Nagyatyjuk András a verebéli szék szolgabirája volt, ő és utódai Felsőveszélén laktak. Ezen testimoniálisát 1741. október 25. Börzenyben is kihirdették. A család címere: kékszinű pajzs, alján tágas zöld mező, e fölött sárga oroszlán, nyitott szájjal, kiöltött piros nyelvvel, hátraemelt kettős farkkal, szétterpesztett hátsó lábain áll, mellső ballábát ragadozásra nyújtja ki, jobbában kivont kardot tart, a pajzs jobboldala felé fordulva, nyílt sisak feletti koronából nővő kardot tartó oroszlán, mint a pajzsalak. Takarók: sárga-kék, fehér-piros. I. 48. és V. 47.

Hencz. Hencz Ferenc Nemesjácról, fiai Ferenc és János, ennek fiai: Pál, László, István, Ádám, János és András, István pedig az ő fiaival: Istvánnal, Mihállyal, Györggyel, továbbá Imre és József, József fiával, és Mihály fiaival, Györggyel, Jánossal és Mártonnal, végül

Ferenc édes testvérek, ősi nemességük, és Eörvistyén és másutt levő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. I. 412. és III. 359.

Hencze. Hencze János, másik Jánosnak a fia, Vecsén, fiai István és János, testvére Mihály és ennek fiai Ferenc és Mihály, továbbá unokatestvére István és ennek fiai István és János Valkázon, ennek testvérei: Ferenc, János, András, és János fia János, András fiai pedig Ferenc és András Szentmihályuron bemutatják Komárom vármegyének 1699. január 8. kelt, az ő atyja néhai Hencze János és testvérei István és Mihály részére kiadott eredeti testimoniálisát, melyben igazolja a vármegye, hogy az említett közgyűlés alatti Hencze János bemutatta a vármegyének eredeti bizonyítványát, és hogy ennek alapján kétségtelen nemesnek ismerték el. II. 88. és II. 31.

Hideghéty. Hideghéty József Mocsonokon, fiai Márton, Ádám és István, bemutatta Pozsony vármegyének 1754. november 2. Hideghéty István és a fenti József részére kiadott szegénységi és nemesi bizonyítványát. Hogy Hideghéty József a Pozsony vármegyében, Hideghéten ősi birtokos család tagja bemutatta Pozsony vármegye szolgabirájának 1754. nov. 2. kelt bizonyítványát, mely szerint ő Hideghétről Mocsonokra ment át lakni, és hogy a család ősi birtokát elzálogosította azt az 1754. november 10. Csütörtökön (Pozsony m.) kelt tanuvallatással igazolta, ebből kitűnik, hogy „néhai Hideghéty Imre, instans Hideghéty József öreg atyja, hogy néhai öreg Hideghéty Istvánnak, akinek fia Nemesolgyán lakik, osztályos egy testvér atyafia volt, hogy Hideghéty Imrének ugyan Hideghéty István osztályos egy testvérenek ugyan János névű süket édes fia maradt, az édes anyját is jól ismerte, Ordódy Zsuzsannát, azt is jól tudja a tanu, háborúságos idők valának, néhai Hideghéty Imrének meghagyott özvegye Ordódy Zsuzsanna ugyanott Hideghéten tisztviselő németes forma emberhez ment férjhez, azt hívták Kloknernek tudja a tanu, hogy Instansnak édes atyja Hideghéty János, úgy nem különben maga Instans Hideghéty József uram is valóságos tagadhatlan vér szerint való Attyafia ezen csallóközben Hideghéti Józszághoz több Hideghéti familiából condescendáló Attyafiakkal osztályos

és gyökeres Attyafiak, azt is jól tudja a tanu, hogy ezen Hideghéty Imrének illető jószágát mostani Instans Uramra és édes attyára nézendő illető portiót ugyan Ordódy Zsuzsanna Klokner névű urával zálogban vették Méltóságos Grófné Onellyné Asszonnak eö Nagyságának. Azután azon Hideghéty Imrénél maradt süket édes fiát Nagyszombatba adták szabó mesterségre. János Szered városában Katona-utcában lakott és mostoha atyja után mestersége után Klokner Szabó Jánosnak neveztetett, és ennek fia a Mocsokon lakó Hideghéty József. II. 192 és V. 64.

Hyross. Hyross Ferenc, Györgynek a fia Szt-Mihályúron, és unokatestvére Jánostól származott György és ennek fia János kétségtelen nemesek. V. 166. és 172.

Hlatty. Hlatty János, fiai Pál, József és János Boriban bemutatták Lipót királynak Hlatty Mátyás és fiai Ferenc, István és Márton részére Bécsben 1678. március 28. kelt, és ugyanazon évben kihirdetett armálisát; a nemesítő levélben előforduló Ferenczel való kapcsolatát az 1754. november 21. kelt tanuvallomással igazolta, mely szerint Hlatty Ferencnek két fia volt: István és Pál, István fiai: István, Ferenc és Antal, Pálnak a fia pedig János. A család címere: kékszinű pajzs, alján zöld mező, azon öt búzakaralász, keresztbe fektetve a mezőből nőnek ki balról, jobbról pedig egy fa, két ága levágva, a belső ága pedig zöldelő levelekkel van tele, és az említett búzakaralások felé hajlik, egy karvaly karmai közt prédául egy madárkát szorongat; a nyílt sisak feletti koronából nővő öt búzakaralász és csonka fa fészekkel, egyébként mint a pajzs alak. Takarók: sárga-piros, fehér-kék. II. 476. és III. 65.

Havanda lásd *Hulák* István I. 387. III. 320.

Hlavna. Hlavna György alias Nozar Zsolnalfván, fia Janos és testvére Mihály, hivatkozik a 60. évet felüli nemesi összeírásokra, melyekben Nozsár István befoglaltatik, ennek fiai György és Jakab; ezt az 1686. szeptember 4. Zsolnalfván kelt okmánnyal igazolta, mely szerint Bednár Katalin Hlavna másképp Nozsár István neje, és fiai György és Jakab, hogy ezen Györgynek fiai György és János, az

1724. július 23. Zsolnalfván kelt osztálylevellel igazolták, ezen második Györgynek a fia megint György és Mihály, ami köztudomású dolog. Kétségtelen nemességüket elismerték. I. 406. és III. 352.

Hlavnya lásd fentebb Hlavna másképp Nozsár. I. 406. és III. 352.

Hodiky János, Jánosnak a fia, Dezseren, Trencsén vármegyében, kiskoru fia János, bemutatta II. Ferdinand királynak Sopronban 1622. június 30. kelt Hodiky Márton, testvére Izsák, fiai András, Illés, György és Izsák részére adományozott és ugyanazon évben Nyitra vármegyében kihirdetett armálisát. Hogy az armálisban foglalt Andrásnak a fia János, azt az 1755. október 30. kelt inquisitióval igazolta, mely szerint Hodiky Jánosnak az atyja szintén János, ezé pedig András Ivánkán, Ottlik András 1723 körül ivánkai földesúr idb. Hodiky János, ifj. János atyját Bánból Trencsén vármegyéből Ivánkára korcsmárosnak hozta, ahol ifj. János fia született, ezen idb. Jánosnak az atyja András igen öreg ember volt, ő is Ivánkán lakott, de onnét visszament Bánba. Az említett ifj. Hodiky János Ivánkán született (kereszteltetett Berencsen) 1722. augusztus 1. Hodiky János és Ludervay Ilona szülöktől, amint ezt anyakönyvi kivonatával igazolta. A család címere: kékszinű pajzs, alján tágas zöld mező, azon egy nyakán nyíllal átlőtt, a pajzs jobb oldala felé fordult holló áll, a pajzsban három csillag van, első a pajzs alján, második a pajzs felső jobb, harmadik a pajzs felső bal-sarkában háromszög alakban elhelyezve ragyognak, nyílt sisak feletti koronából nővő holló, mint a pajzs alak, csőrében merkuriusi pálcát tart. Takarók: sárga-sötétsárga (fulvus) fehér-piros. I. 168. és V. III.

Hódossy. Hódossy József Livinán, hivatkozik a vármegye hiteles jegyzőkönyveire és nemesi összeírásaira, a kétségtelen nemesség folytonos használatára, családja nem csak ezen, de több más vármegyékben is ősi birtokjogokat élvez. A turóci konvent 1702. február 6. kelt okmányával igazolta, hogy Kosztolányi Judit, néhai Hódossy Sándor özvegye, kinek gyermekei János, Ferenc és Borbála, Jánosnak a fia pedig köztudomás szerint az esedező Hódossy József. II. 418. és IV. 102.

• *Holló.* Holló József vagy *Szalkay* bemutatta II. Ferdinándnak Bécsben 1624. január 17. Szalkay István, neje Chellie Ilona, gyermekei István, Zsuzsanna és Dorottya részére adományozott és Győr vármegyében 1655. kihirdetett armálisát; hogy ezen Istvánnak a fia István, az a nemesítő levélből tűnik ki, ezen ifj. István 1688. mint hadnagy Korponán a várban török ellen harcolván, nemzette fiát Mihályt, amit a korponai anyakönyvi kivonattal igazol, e szerint Mihály született 1688. január 11. Korponán Szalkay István akkori hadnagytól és nejétől Ferenczy Katalintól, ezen Mihálynak bátyja ifj. István volt, Mihály Holló melléknevet kapott, ezen Holló Mihálynak (alias Szalkay) a fia József, ifj. Szalkay István, aki „az esztergomi nationális militiában holta óráigh főtisztséget viselt.“ 1739-ben halt meg Esztergom, és fia Mihály szintén Esztergomban telepedett le. Idb. Szalkay István Korponán esett el, megöletvén a török által. Mihály szintén Esztergomban halt meg 1721 táján. A család cimere: kékszinű pajzs, alján zöld hármashalom, afölött páncélos könyöklő kar kivont kardot tart, a pajzs jobboldala felé fordulva nyílt sisak feletti koronából növény három, kékszinű strucc toll. Takarók: kék-arany, piros-fehér. II. 224. és V. 70.

Horecsny. Horecsny Sándor Boriból, testvére Antal Károly fiával, unokatestvéreik József, Mihály, Ferenc és László, Mihálynak a fiai, bemutatták Trencsén vármegyének 1755. január 21. kelt bizonyítványát, mely szerint Horecsny Sándor és Antal, néhai ifjabb Horecsny Pálnak a fiai, még atyjuk Hovorky községből a nyitramegyei Bori községbe költözött át, ifj. Horecsny Pálnak az atyja idb. Horecsny Pál volt, ami annak 1695. évi cessionális leveléből tűnik ki, amely idb. Hvorecsny Pálnak neje Kenyezey Anna volt, amit ifj. Horecsny Pál egy 1701. december 14. Hovorky községben kelt örökvallási levelével igazol; hogy pedig az esedezők t. i. Hvorecsny Sándor és Antal az említett ifj. Hvorecsny Pálnak a fiai, azt ugyancsak ifj. Hvorecsny Pálnak egy Brezován 1715. június 20. kelt fassionális levele igazolja. Idb. Hvorecsny Pál előfordul Trencsén vármegyének 1660., 1666. és 1670. nemesi összeírásaiban a kétségtelen

nemesek közt. Ezek alapján Hvorecsny Sándort és Antalt kétségtelen nemesnek ismerték el. I. 377. és III. 307.

Horváth. Horváth Ádám, és fia Ignác, Boriban bemutatta II. Ferdinándnak Horváth Mihály neje Szepessy Dorottya és fia részére Bécsben 1635. június 6. adományozott és 1637. Pozsony vmegyében kihirdetett armálisát; hogy az armálisban foglalt ifj. Horváth Mihálynak Tóth Erzsébettől született fia Péter, az Tóth Erzsébetnek Horváth Mihály özvegyének Majthényben 1672. április 6. kelt végrendeletéből tűnik ki, Péternek a fia pedig Ádám, azt az 1754. november 29. Boriban kelt inquisitio igazolja, A tanuk Horváth János Apajon (Pozsonym.) 56 éves, és Horváth István szintén Apajon, 52 éves, mindketten néhai Horváth Péternek a fiai. A család cimere: Piros és kék mezőre osztott pajzs, alján zöld hármashalom, afölött két fehér lilium nő ki, a felső mezőben természetes színű griff nyitott szárnyakkal, tátott szájjal kiöltött piros nyelvvel, leeresztett farkkal, mindkét mellső lábával zöldelő fát visz, a pajzs jobb oldala felé fordulva, nyílt sisak feletti koronából növény másik griff, mint a pajzsalak. Takarók: piros-fehér, sárga-kék. III. 406. Armális Nob. IV. 298.

Horváth. Horváth András, fiai Ferenc és Pál, ennek pedig fiai György és Antal alias *Sztrugár* Sziládon, hivatkoznak a 60 éven felüli vármegyei nemesi összeírásokra, amelyekben Sztrugár János előfordul, ettől származott István, ettől pedig András, amint ez a nyitrai káptalan 1719. évi protestatiójából kitűnik, hogy Sztrugár alias Horváth András, néhai Istvánnak, néhai Sztrugár alias Horváth János fiának fia, néhai nejétől, Szilády Zsófiától, Andrásnak pedig néhai Kelecsényi Borbálától való fiai András és Pál, amint ezt szlavnicai Sándor Adalbert Nyitra vármegyei alispán 1720. június 10. kelt kiadmánya igazolja. III. 52. és II. 468.

Horváth. Horváth András Egbellen, testvére József iskolába jár, bemutatta III. Ferdinánd királynak Pozsonyban 1653. március 19. Szikszay György de Nagybánya, *Horváth* János és ennek fiai György és Pál részére adományozott és 1661. Nyitra vármegyében kihirdetett armálisát, a leszármazásra vonatko-

zólág igazolja a bemutatott anyakönyvi kivonattal, hogy András, a nemes levélben előforduló Györgynek és Kollár Katalinnak a fia, született Egbellen. 1725. október 26. A család cimere: kékszinű pajzs, alján zöld mező, afölött drága kövekkel diszített királyi korona, amelyből különféle színű tollak tűnek elő, nyílt sisak feletti koronából növény daru, bal lábán áll, jobb lábában kövecset tart, a pajzs jobb oldala felé fordulva. Takarók: sárga-kék, fehér-piros. II. 570. és VII. 143.

Horváth. Horváth Ferenc Pesten, Jánosnak a fia, aki Mártonnak a fia, Cabájon lévő ősi birtokjoga és annak alapján, hogy bemutatta a már 1700. évben ezen vármegye által részére kiadott testimoniálist, kétségtelen nemesnek ismertetett el. V. 85.

Horváth. Horváth Ferenc, Jánosnak a fia Szentmihályuron, testvére István, nemkülönbén másik István és János, Andrásnak a fiai, aki a fent említett Jánosnak a testvére, bemutatták III. Ferdinándnak Ratisbonában 1653. szeptember 3. Horváth István és testvére János részére adományozott és a verebélyi széken 1654. kihirdetett armálisát, hivatkozik a 60. évet felül haladó összeírásokra is, amelyekben ősei befoglaltatnak. A család cimere: Kékszinű pajzs, alján zöld mező, afölött sárga oroszlán szétterpesztett hátsó lábain egyenesen áll, tátott szájjal kiöltött piros nyelvvel, felfelé emelt kettős farkkal, mellső bal lábát ragadozásra kinyújtva, jobb lábában kivont kardot tart, a pajzs jobb oldala felé fordulva, nyílt sisak feletti koronából növény oroszlán, mint a pajzsalak. Takarók: sárga-kék, fehér-piros. V. 150.

Horváth. Horváth Gábor alias *Kócz*y Gábor Vágújhelyen bemutatta Győr vármegyének 1753. augusztus 17. kelt az ő részére kiadott testimoniálisát, mely szerint Horváth Mihály másképp Kócz és fia, aki Nyitra vármegyébe Vágújhelyre költözött, bemutatta Mária Teréziának Pozsonyban 1741. október 28. Horváth alias Kotsy Mihály és féltestvére István részére adományozott, és 1742. április 2. Győr vármegyében kihirdetett armálisát, ennél fogva Horváth Gábornak, mint nemesség-szerző Mihály fiának kétségtelen nemes-

ségét elismerte Nyitra vármegye is. II. 525. és III. 138.

Horváth. Horváth István, Ferenc fia, néhai Horváth Begovics Györgynek a fia, Ivánkán, kiskoru fiai István és Márton, unokatestvére György a katonaságnál, másik Györgynek a fia és az említett néhai Horváth Begovics Györgynek unokája, emberemlékezet óta a nemesség folytonos használatában lévén, és leszármazsukat a fentiekben beigazolván, nemesi jogaik használatában meghagyattak. I. 451. VII. 44.

Horváth. Horváth István Gelénfalván, fiai János és Imre, ős idők óta a nemesség folytonos használatában lévén és ugyanott lévő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. II. 351. és IV. 4.

Horváth. Horváth János és féltestvérei István és Pál, néhai Jánosnak fiai és ezek fiai, és pedig említett István fiai: János, István és Mátyás, Pál fiai: János, András és István, nem különben Horváth Mátyás, Györgynek, említett néhai János testvérenek a fia és fiai Ferenc és Mátyás, Dojcsón lévő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. II. 551. és VII. 3.

Horváth. Horváth József Vittencen, fiai Ferenc és János, testvére Mihály, Jánosnak a fiai, és Horváth György, Pálnak a fia hivatkoznak a vármegye régebbi nemesi összeírásaira, amelyekben Horváth Mihály befoglaltatik, ennek fiai János és Pál, azt a bemutatott 1735. január 14. Ujgálgócon kelt inquisitioval igazolták, amelyből kitűnik, hogy Horváth János és Pál, Mihálynak a fiai, Mihály pedig és Bálint, a nemesítő levélben előforduló Jánosnak a fiai, mely nemesítő levelet 1590-ben II. Rudolftól kapták. Mihálynak a neje a vallo-mást tevő 64 éves Marchott Jánosnak a nővére volt, Mihály atyja János, a nemesség-szerző körvlbelüi 100 éves volt és csak Bécs bevétele után Dobravodán (Jókön) halt meg, az 1755. október 10. kelt tanuvallomás szerint Horváth Jánosnak két fia volt József és Mihály, Pálnak a fia pedig György. I. 397. és III. 340.

Horváth. Horváth Márton Szakolcán nemességének igazolására bemutatta keresztlevelet, mely szerint Horváth András 1692. nov. 25. Horváth Jánostól született, ez pedig 1673.

május 30. született Horváth Páltól, Márton pedig a fenti Andrásnak a fia. II. 711. és VII. 29.

Horváth. Horváth Pál Felsőelefánton, fiai István és Zsigmond Leffánton lévő ősi birtokjoga alapján kétségtelen nemes. I. 12. és V. 161.

Hosszay. Hosszay (Hosszú) György Csácsón, fia János, féltestvére, Ádámnak a fiai, unokatestvéreik: Gáspár Holicson, Pál Szenicen, József fiával, nemkülönben Gáspár és János, említett Gáspárnak a fiai szintén Holicson, továbbá János, Pál, László, András és Antal, Ferencnek, említett Gáspár féltestvérének kiskoru fiai Holicson, Holicson lévő ősi birtokjoguk és ősidők óta gyakorolt nemesi jogaik alapján kétségtelen nemesek. II. 550. és VII. 3.

Hrabovszky. Hrabovszky János Felsővásárdon, ősi idők óta gyakorolt folytonos nemesi gyakorlata, és Felsővásárdon, valamint Hrabovka trencsénmegyei községben lévő ősi birtokjoga alapjau kétségtelen nemes. II. 356. és IV. 9.

Hulák. Hulák István Kocsin községben, fiai Imre, József és István, és József fivére Mártonnal, nem különben György, János, György, Márton fiaival, unokatestvérei, azután Hulák Mihály és Márton, az első helyen említett István testvérei bemutatták Lipótnak Bécsben 1687. január 12. Hulák János, fiai János, Tamás és Mihály részére adományozott, ugyanazon évben itt kihirdetett címeres nemesítő levelét, hogy ők Jánosnak és Tamásnak a fiai, köztudomásu dolog. A család cimere: kék színü pajzs, alján tágas zöld mező, amelyen nemes szőlőtöke van róla lelógó szőlőfürtökkel megtelve, amelyen két kiterjesztett, szárnyu rigó ül és csipkedi a szőlőfürtöt, nyílt sisak feletti koronán nyugvó kék ujjas könyöklő kar markában három érett búzakalászt tart. Takarók: sárga-kék, fehér-piros, I. 387. és III. 320.

Hunyady. Hunyady Mihály és Ignác, az első Családon, a másik pedig Antal és Ferenc fiaival Tökésujfalun, a nemesség folytonos használata, valamint Kostyenén és egyebütt levő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. II. 257.

Hunyady. Hunyady Nep. János, Antal-

nak a fia Ürményben, Kostyenén, Kéthelyen és másutt levő ősi birtokjoga alapján kétségtelen nemes, I. 7. és V. 163.

Huszár. Huszár György, kiskoru fia József, Huszár András, fiai András és György, Huszár János, fiai János, József és Ferenc, Huszár Illés fiával Antallal Németprónán, a három utóbbi édes testvér; azonkívül Huszár Huszár János mindnyáján emberemlékezet felülhaladó idő óta a nemesség folytonos használatában vannak és Németprónán lévő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. II. 259. és VI. 6.

Huszár. Huszár Imre, Ignác és György, ez utóbbi kettő Istvánnak a fiai, nemkülönben Huszár József. Ferencnek a fia, emberemlékezet óta a nemesség folytonos használatában vannak és Tökésujfalun, ahol tényleg laknak, valamint másutt is levő ősi birtokjoguk alapján kétségtelen nemesek. II. 257. és VI. 5.

Huszár. Huszár János, Györgynek a fia Mártonfalván, fiai János, István és András, testvére a Komáromban lakó János, ennek fia szintén János, másik testvére Benedek, szintén Komáromban lakik, bemutatta II. Rudolfnak Prágában 1602. szeptember 15. Huszár Benedek, neje Geszthe Anna, unoka testvérei, Huszár Bálint, Benedek és Huszár Mátyás részére adományozott és 1603. Verebélyen kihirdetett címeres nemesítő levelét; hogy az esedező Györgynek a fia köztudomásu dolog, György pedig Gergelynek a fia, aki az armálisban előforduló Benedeknek a fia, ezt az 1691. január 28. kelt osztályos levéllel igazolták, melynek szószerinti foglalata a következő: Mi néhai Dricskey Huszár Benedek és Huszár Bálint testvér atyafiak, is azon atyafiaktól származott mostanyi gyermekei és árvái, Huszár Benedek öreg atyafi, gyermekei Huszár Gergely, Huszár Kata, attól született fiai Nehéz János és Jakab, Huszár Bálint árvái, Huszár Örsébet, Turcsányi Istvány, házastársa, Huszár Jutka, Orbán Istvány házastársa, Huszár Istók specificált. Atyafiak egyenlő akaratbul megegyezvén Nemzets Hajnal Istvány szolga Biró Uram és Cserebó Mihály eskütt uramék és több embereséges emberek kézissire léptünk accordára mind össi akar mely nevezett jószágunk igaz atyafiság szerint osztokodunk egyaránt, mely

osztályunk így következik. "Az ugyanezen kapcsolatot igazolja a verebéli széknek 1731 február 24. kelt recognitiója: „Mi alább irt Verebéli Széknek Szolga Birája és Esküttje recognoscálluk vigore praesentium: Hogy ezen Testimoniálissunk praesentaló Huszár György urnak az édes Attya néhai Huszár Gergel, azon Huszár Benedeknek legitimus successora és fia volt az ki az Aormálisban Huszár Bálinttal egy Testvérnek irattatik, a mely Attyafiuság és vérség, azon néhai Nemzetes Huszár Bálint és Huszár Benedek egy testvér Attyafiak árvái között adhuc in Anno 1691. die vero 28. Mensis Junii inialt Divisiojokból bőven és világossan

kitetszik. Amint hogy én alább subscribált Ttes Nemes Verebéli széknek Szolga Birája ezen Huszár György uramnak az édes Attyját, föllebb megnevezett néhai Huszár Gergelyt Mártonfalván laktában jól ismértem. Melyrül attuk stb. Datum in Oppido Verebely die 24. Mensis februarii 1731. A család cimere: arany (ezsrei?) színű pajzs, alján zöld, azon fekete ló nyereggel (sella) letakarva, a pajzs jobb oldala felé tart, zárt sisak felett királyi korona, abból növc fekete ló, szájában . . . (hiányzó szöveg, talán zabla?) Takarók: arany-kék, fehér és megint kék. I. I. 35. és II. 135.

(Folyt. köv.)

A kisjeszeni Jeszenszky család nógrádi ágazatai.

Régebbi genealogusaink tévesen rokon eredetűnek tartják a nagyjeszeni és kisjeszeni Jeszenszky családot, holott a két familia közt a vezetékneven kívül semmi közösség nincs. Cimerük is különböző.

Turócmezgyében a Kálnok-patok partján fekvő Kisjeszen, régi nevén Járdán birtokot *Temérdek* András és fia nyerték adományba 1255. előtt IV. Béla királytól. A patak másik partján szemben fekvő Nagyjeszen-t, régi nevén Jeszen-t IV. László adományozta 1271-ben *Madya* fiainak. Ezekről és a fentebbiektől származott a két család, melyeknek azonos neve a XVI. század folyamán szilárdul meg.

A kisjeszeni törzsből a középkor végén több különnevű család vált ki: úgymint a kisjeszeni Jeszenszky család, melynek három ágazata a Simkovics, Piotrovics és Matyasovics¹⁾ ági névvel is megkülönböztette magát az 1700-as évekig; továbbá a kisjeszeni Pavlovics, kisjeszeni Jámbor s az Erdélybe szakadt kisjeszeni Thuróczy; úgyszintén a nagyrákói Rakovszky és a nagyrákói Feja családok.²⁾

¹⁾ Az 1754—55. évi nemesi összeírásban ezen főágak keretén belül még más megkülönböztetések is olvashatók.

²⁾ Jeszenszky Lajos es. és kir. konzul kéziratos munkája, Basel, 1912. s az ismert forrásmunkák.

A család régebbi multjára ezalkalommal nem terjeszkedünk ki, csupán az utóbbi századok folyamán Nógrádmegyébe származott oldalágakat említjük meg, a nógrádmegyei levéltár eredeti okiratai s újabb adatok alapján.

Jeszenszky János alias *Sinkovits* de Kisjeszen 1739 febr. 20-án nyert Turócmezgyétől nemesi bizonyítványt, melynek alapján Nógrádmegye 1753. szeptember 28-án igazolta a család nemességét. Ez az ág Losoncon lakott s közülük a fenti Jánosnak hasonnevű fia mint ág. h. evangélikus lelkész a pestmegyei Kiskörösrre költözött s 1785-ben váltott Nógrádmegyétől testimoniálist. A Losoncon maradtak közül *Sámuel* a város polgármestere volt. Ennek testvére *Danó* (szül. Losoncon 1824 jan. 5.) a közéletben s az irodalomban egyaránt ismert nevet vivott ki magának. Ügyvédi vizsgát tett; majd az 1848—49-i szabadságharcban nemzetőr főhadnagy volt s részt vett a schwecháti csatában is. Az alkotmányos élet helyreállta után Balassagyarmaton az ügyvédi kamara elnökévé választatott. 1875-ben ugyanitt kir. közjegyzővé neveztetett ki s 1879-től Budapesten működött hasonló minőségben. 1889-ben adta ki költeményeit „*Temérdek*“ név alatt. Irói érdemeiért a Petőfi-társaság rendes tagjává választotta. Elhunyt 1906 október 27-én.

Fia *Jeszenszky Sándor* dr. még kiemelkedőbb tagja lett a családnak. Született 1852 október 19-én Losoncon. Tanulmányait Budapesten, Pozsonyban és Bécsben elvégezvén, 1877-ben ügyvéd lett, majd államszolgálatba lépett. Mint kir. főügyési helyettes, 1894-ben a belügy-minisztériumba nevezték ki a nemzetiségi osztály élére, majd a miniszterelnökséghez helyezték át mint osztálytanácsost. Azután a közigazgatási bíróság ítélobírája lett; majd 1910-ben a Khuen-Héderváry-kormány megalakulásakor a miniszterelnökség államtitkárává neveztetett ki s ez állásában Lukács és Tisza miniszterelnöksége alatt is megmaradt. Számos jogi munkát irt. 1896-ban megkapta a Lipót-rend lovagkeresztjét s 1897-ben a román koronarend II. osztályát.

Jeszenszky Danónak másik fia *István* (szül. 1863. Budapest) budapest-belvárosi közjegyző.

Jeszenszky Sándor államtitkárnak fia: ifj. Jeszenszky Sándor dr., tiszteletbeli főszolgabíró, miniszteri fogalmazó a kultuszminisztériumban. A szépirodalommal is sikeresen foglalkozik.

Jeszenszky Danó unokatestvérének, az 1831-ben Losoncon született *Pál* iglói főgimnáziumi tanárnak fia *Pál* (szül. 1864. dec. 1. Gömörpanyit) a gazdasági pályán működik. Az Országos Magyar Gazdasági Egyesületnek 1896-ban titkára, majd 1906-ban ügyvezető titkára lett. Ezen állásában nagyhorderejű tevékenységet fejtett ki. Számos tanulmányutatót tett Európa majd minden államában s több kiváló mezőgazdasági szakmunkát irt. Őfelsége 1909-ben kir. tanácsossággal tüntette ki. 1914 február havában a Magyar Mezőgazdák Szövetsége vezérigazgatójává választotta.

A család származási táblája, mely a turocmegyei levéltár adatai alapján megszakítás nélkül is jóval feljebb vihető¹⁾, itt következik:

¹⁾ L. Kempelen: Magyar nemes családok, V. 271,

Simon
1493
Miklós
Miklós
Miklós
András
Simetty Katalin

János
(Jeszenszky alias Sinkovits de Kisjeszen)
Kisjeszen, Losonc, 1739 febr. 20-án Turócmegyétől,
1753 szept. 3-án Nógrádmegyétől nyer nemesi bizonyítványt.
Vachlacs Mária

János
nagylibercsei, majd kiskörösi ág. ev.
pap, szül. Losonc, 1740 szept. 24.
Ambrózy Borbála

Mihály
szül. Losonc
1742 júli 23.
Lovesányi Anna

János
sz. Nagylibercse
1778 febr. 8.

András
sz. Nagylibercse
1780 jan. 28.

Mihály
szül. 1772
szept. 22.

Dániel
szül. 1784
nov. 5.

Sámuel
szül. 1789
junius 10.

János
szül. 1795
márc. 7.

Sámuel
losonci polgármester

Danó
közjegyző, író
sz. 1824 jan. 5.
Tóth Vilma

Pál
iglói tanár
sz. 1831 nov. 8.
Losonc
Stech Etelka

Sándor dr.
államtitkár, szül. 1862
okt. 19. Losonc
Leveldi Kozma Mária

István dr.
közjegyző
sz. 1863 Losonc

Sándor dr.
min. fogalmazó
sz. 1886 aug. 25.

Margit
sz. 1890 május
Lenck Ernő
min. fogalmazó

Dóra
sz. 1896
nov. 22.

Matild
sz. 1863.
Fischer Miklós
kir. tan. főgimn.
igazgató

Pál-Lajos-Albert
kir. tan., vezérigazgató
sz. 1864. dec. 1.
Gömörpanyit
Gulácsi Gulácsy Margit

Etelka
sz. 1866.
Szemző János
főgimn. tanár.

Márta,
sz. 1898. márc. 6.

Magdolna
sz. 1899 nov. 1.

A fenti Sinkovics-ág, mint említettük, más két ággal együtt visszatért a Jeszenszky-törzsnévhez; az alább ismertető Pavlovics-ág az otthonában inkább csak ezen ági nevet viselte, más vármegyébe költözve azonban rendszerint Jeszenszky-néven szerepelt.

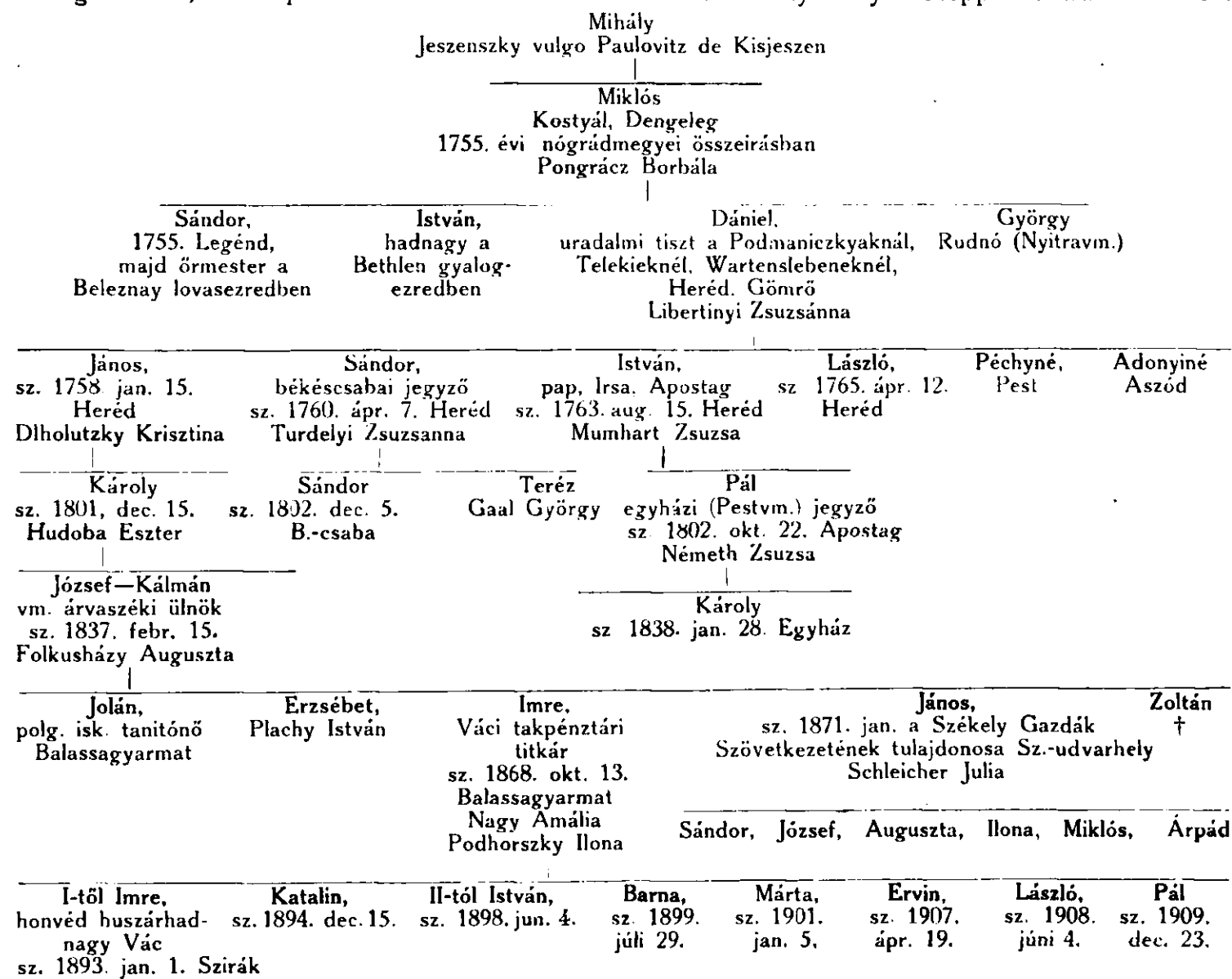
Az ágak névszerinti megoszlása nagyjából a XV. században történt. A Pavlovics és a hozzá legközelebb álló Jámbor-ág Kisjeszennek a rájuk eső felerészére 1521-ben új adományt nyert II. Lajos királytól, míg az ősi

birtok másik fele a Simon, Péter és Mátyásról elnevezett Jeszenszky-utódok kezén maradt. A fent részletesebben ismertetett Simkovics-ág is az ősi faluból költözött Losoncra (1740.) János nevű egyik családtag személyében, kinék a turócmegyei bizonyítványban felsorolt elődei (András, Miklós, Miklós) is mind Kisjeszenben laktak és ott birtokosok voltak. Ezen losonci ág 1753-ban, 1785-ben, majd 1113—1826., legutóbb pedig (Pál kir. tan.) 13399—1911. szám alatt nyert Nógrádmegyétől nemesi bizonyítványt.

A Kisjeszenben maradt ágból egyik családtag Ferenc, a Gáspár fia az 1800-as évek

után a nógrádmegyei Mohorára származott s ott a Horváthyakkal való rokonság folytán birtokos lett. A később r. kat. vallásra tért utódok közül Kálmán (Gézának fia, Ferencnek unokája) jelenben balassagyarmati lelkész.

Nagy Iván a régebben Nógrádmegyébe szakadt Paulovics-ág családfáját is közli, melyet ez alkalommal az anyakönyvi dátumok- és újabb adatokkal kiegészítve teszünk közzé. Ezen ágnak Turócmegyétől 1753 szept. 25-én nyert tesztimoniális 1773 dec. 13-án hirdettetett ki Nógrádmegyében s az utódok 2098 1841. és legutóbb 21154 1910. sz. alatt nyertek a vármegyétől nemesi bizonyítványt. Eképpen származtak le :

Egyik Jeszenszky János Turócmegyének 1793. febr. 8-án kiállított tesztimoniálisát hozta Nógrádmegyébe, hol családja 155/1847. sz. a. új bizonyítványt nyert. Ebből a következő származási tábla-töredék állítható össze :

János
1793. febr. 8. Turócmegye

János
Becske

Simon
Becske

István
Vecsés (Pestvm.)

János

A nagyjeszeni Jeszenszky-családnak a medve, a kisjeszeninek pedig a dámszarvas a fő cimeralakja. Ez a dämünő van feltüntetve a Pavlovics-Jámbor család részére II. Lajos királytól adományozott címerben¹⁾ s a nagyjeszeni templomban látható régi színes címerképen is. Turóc- és Nógrádmegye levéltáraiban is maradtak fenn a családnak címeres pecsétlenyomatai, melyek a nyakán nyíllal átlótt dámszarvast ábrázolják.

¹⁾ Turul, 1909. I. 28., színes melléklettel.

A kisjeszeni Jeszenszkyek (Simkovics-ágának) hitelesen megállapított címere:²⁾ Vörös mezőben zöld pázsitbóli kinövő tölgyfa előtt nyakán hátulról ezüst nyíllal átlótt természetesszinű, jobbfelé ugró dámvad; a pajzs felső jobbsarkában arany csillag, balsarkában ezüst növény hold lebeg. Sisakdísz: a pajzsbeli, nyíllal átlótt dámvad a koronából kinöve. A sisak takarója mindkét oldalt vörös-ezüst.

Miskolczy-Simon János.

²⁾ M. kir. belügymin. 68725/1906. és 153139/1912. sz. a. hitelesítve.

A Haláchy család címeres nemes levele 1507-ből.

A Magyar Történelmi Társulat tudvelevőleg I. évi augusztus hó 23-án és folytatólagosan Trencsén vármegyében, Trencsén-Teplicen, ezen a történelmi okmányokban igen gazdag és természeti szépségekben bővelkedő vidéken, a kies Vág völgyében fogja tartani rendkívül érdekesnek ígérkező vándorgyűlését, amelyre már ez alkalommal is külön felhívjuk tagtársaink figyelmét.

A részletes programot a »Századok« legközelebbi száma hozza. A vándorgyűlés előkészítése céljából dr. Iványi Bélával, a Történelmi Társulat főtitkárával Csejten, Vágújhelyen, Beckón és Kocsócon járván, ezen kutatási utunkban *Vágújhelyen Haláchy Rezsőnél, az ottani jegyzőnél* érdekes leltre bukkantunk. Megmutatta nekünk a család eredeti, középkori már régi nemességüket megerősítő címeres nemes levelét, ép és sértetlen állapotban, melyet a család 1507. évi Szent Borbála napján (december hó 4-én) kapott II. Ulászló királytól. Első említés a családról 1222. évben történik. A család ígérését bírjuk, hogy fényképészeti úton sokszorosítani fogja az érdekes armálist és akkor hű reprodukcióját fogjuk közölni.

A család címerében egy, Dalmácia címeréhez hasonló oroszlán fej látható. A címer a következő:

Egyenes, vörösszinű, csücsköstalpu pajzs mezejéből fehér (ezüst) oroszlán fej néz szembe a szemlélővel, nyitott szájából vörös nyelvét kiöltve, fején arany koronát visel. A zárt fekete sisak nyakát aranylánc, tetejét pedig két sasszárny — ezüst-piros színű — díszíti. Foszlányok két oldalon piros-ezüst, ezüst-piros.

Ezen armális után festett címer nagyított alakban Nyitra vármegye levéltárában található, melyet a család oda beküldött. Az érdekes armális szövege a következő:

Nos Ladislaus Dei gracia Rex Hungariae et Bohemiae etc memoriae commendamus tenore praesencium significantes quibus expedit universis quod nos cum ad supplicationem fidelis nostri Magnifici Johannis Podmanyczky magistri cubiculariorum nostrorum per eum pro parte fidelium nostrorum Nobilium Francisci de Halach servitoris sui ac Casparis Sthanislai et Ladislai de eadem Halach Majestati nostrae propterea porrectam, tum vero pro fidelitate et fidelibus serviciis eorundem Francisci

Casparis Sthanislai et Ladislai per eos sacrae imprimis huius regni nostri Hungariae coronae deinde etiam Majestati nostrae pro locorum et temporum varietate cum summa fidelitatis perseverancia exhibita et impensis eosdem Franciscum Casparem Sthanislaum et Ladislaum de Halach quamvis a nobilibus ortos parentibus ex certa nostra sciencia et animo deliberato denuo tamen et ex novo duximus nobilitandos et cetui verorum regni nostri Hungariae nobilium rursus aggregandos et connumerandos et insuper in signum huiusmodi nobilitatis haec arma seu nobilitatis et honorum insignia quae in principio praesencium literarum nostrarum suis appropriatis coloribus pictoris artificio designata sunt et distinctius expressata eisdem Francisco Caspari Sthanislao et Ladislao de Halach ipsorumque heredibus ac posteritatibus universis dedimus donavimus et contulimus, imo ex abundantia et plenitudine nostrae regiae potestatis concedimus et praesentibus elargimur, ut iidem Franciscus Caspar Sthanislaus et Ladislaus de Halach ipsorumque heredes et posteritates universae praeattacta arma seu honorum insignia more aliorum nobilium regni nostri armis utentium a modo in posterum ubique in preliis hastiludiis torneamentis duellis et aliis omnibus exercitiis nobilitatibus et militaribus nec non sigillis velis cortinis annulis et generaliter in quarumlibet rerum et expeditionum generibus sub merae et sincerae nobilitatis titulo ferre gestare omnibusque et singulis gratiis honoribus et libertatibus quibus ceteri Nobiles regni nostri quomodocunque et qualitercunque de iure et consuetudine utuntur uti frui et gaudere possint et valeant harum nostrarum quibus secretum sigillum nostrum quo ut rex Hungariae utimur est appensum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Budae in festo beatae Barbarae Virginis et Martyris Anno Domini Millesimo Quingentesimo septimo regnorum Hungariae etc anno decimo octavo Bohemiae vero trigesimo octavo Relacio venerabilis Magistri Philippi More prepositi Secretarii Regiae Meriastatis Ph. More.

E helyen megemlítjük, hogy ugyanott még két érdekes középkori oklevelet találtunk. 1523-ból és 1528-ból, ezeket lapunk legközelebbi számában fogjuk ismertetni.

Közlő: Romhányi János.

A közigazgatás államosítása és a levéltárosi kar érdekei.

A vármegyei közigazgatás államosítása tárgyában a képviselőház elé terjesztett törvényjavaslatokat lapunk zártakor olvashattuk és azok indokolása híján csak futólagosan foglalkozhatunk velük. A mi szempontunkból azonban megállapíthatjuk azt, hogy reánk nézve óriási csalódást hozott a javaslatnak, főleg az anyagiakra vonatkozó része, amelyhez képest még a reánk nézve mostohának tartott 1912: LVII. t.-c. is lényeges haladást mutat.

A törvényjavaslatok közül az első *A vármegyei alkalmazottak kinevezéséről* szól. Miránk kinevezett tisztviselőkre nézve ez újat nem is jelent; a főlevéltárosokat ezentul is a főispán nevezi ki (1. §.) és pedig a IX. fizetési osztály harmadik fokozatába. Súlyosabb intézkedés az (3. §.), hogy az 1912. LVII. t.-c. által a főiskolai képesítéssel a kinevezettek részére biztosított képesítési és a szolgálati pótlékokat — az eddig szerzett jogok érintése nélkül — megszünteti. Tehát az, akinek pl. a folyó évben szolgálati éve alapján első pótlékra volna igénye, ettől elesik; csupán azok tarthatnak a második és harmadik szolgálati pótlékra igényt, akik az elsőnek már élvezetében vannak. Ha ezzel szemben a javaslat magasabb fizetési osztályba jutással kárpótolna bennünket, a dolog rendben volna, de a VIII. fiz. oszt.-ba jutás e javaslat szerint igen nehéz lesz, — a legifjabb nemzedék számára egyszerűen lehetetlen, — mint azt látni fogjuk. De elesnek a pótlékok útján a VII. f. o.-ba jutástól a fogalmazói vizsgát tett levéltárosok is.

A második törvényjavaslat *A vármegyei alkalmazottak lényegesebb személyi és szolgálati viszonyairól* intézkedik és a levéltárosi karra nézve, főleg azok anyagi helyzetére igen súlyos intézkedéseket foglal magában. A vármegyéknél egy főlevéltárnoki állást szervez (3. §.), de az allelevéltárnoki állásokat megszünteti. Nem tudjuk ezt másképpen elképzelni; minthogy azokat a teendőket, melyeket a nagyobb vármegyékben rendszeresített allelevéltárnokok végeztek, ezentul más elnevezésen, a kezelési szakhoz tartozó alkalmazottak hatáskörébe utalják, különösen azokon a helyeken, ahol a levéltárral kapcsolatos az irattár kezelése is. A javaslat a fő- és allelevéltárosok illetmény-

rendezését (4. §. 9. és 10. pontja) olyképpen oldja meg, hogy azok egy harmadát a VIII., kétharmadát a IX., az allelevéltárosok egyharmadát a IX., kétharmadát a X. fizetési osztályba sorozza.

Ez határozott visszaesés az 1912.: LVII. t.-c.-hez képest és látni fogjuk, egyáltalán nem fedi a mai állapotot sem, mikor a *főlevéltárosok több mint fele (36), már is a VIII. fizetési osztályban van*, az 1912. évi LVII. t.-c.-nek a képesítést méltányoló intézkedései folytán. Ugyanis az országos levéltári fogalmazói vizsgát tett főlevéltárnok és a képesítési pótlékot nyert 17 főlevéltáros ez idő szerint a VIII. fizetési osztályban van, tehát a 63-ból álló státusnak éppen egy harmadrésze. A IX. fizetési osztály első fokozatában és egy vagy több szolgálati pótlék élvezetében van 16 főlevéltáros, ezek is tulajdonképpen a VIII. fizetési osztályban vannak, csupán a lakbérük jár a IX. fizetési osztály szerint. A törvényjavaslat mostohasága tehát nyilvánvaló a levéltárosi karal szemben.

Az új törvényjavaslat országos státust szervez (5. §.) levéltári szak cím alatt, melyben a vármegyék levéltárosai szolgálati éveik szerint osztatnak be (6. §.), ami újabb sérelem magvát rejti magában, t. t. ez utóbbi szakasz kimondja azt, hogy a törvényhatósági és állami szolgálat egyenlő. Ez alapon azok a levéltárnok, akik ezen állásuk elfoglalása előtt más téren és más állásokban működtek, ha levéltári szolgálatuk, esetleg csekély is, meg fognak előzni olyanokat, akik hivatali pályájukat közvetlen a levéltárnál kezdték meg.

A törvényjavaslat kimondja az áthelyezés lehetőségét (11. §.), mely jog a belügyminiszter részére van fentartva. Nem tartjuk valószínűnek, hogy a belügyminiszter e jogával komoly ok nélkül éljen. Hiszen mi levéltárosok tudjuk megítélni azt, hogy ez állásnak stabilitása éppen az egyetlen előfeltétele annak, hogy a levéltárak anyagát azok őrei megismerjék és fel tudják tárni. Évek kellenek ahhoz, míg a levéltári anyag felett áttekintést tud szerezni a levéltáros, aki szakmájával állandóan és behatóan foglalkozik és akit a levéltár anyagának nem csak speciális része érdekel.

A harmadik törvényjavaslat *A vármegyei közigazgatásról* szól. Ebből a levéltárosokra a kinevezés (7. §. pontja) mikéntje tartozik, melyet a vármegye főispánja gyakorol. A főlevéltárnoki állás dekorumául tekinthető az (33. §.), hogy mint eddig, ugy ezentul is helyet juttat részére a törvényhatósági bizottságban.

A főlevéltárnok hatáskörét (84. §.), illetőleg új intézkedéseket tartalmaz a javaslat. A főlevéltárnok őrzi, kezeli és gondozza a vármegye levéltárát, esetleg *irattárát is*. „Ahol az irattárat más tisztviselő kezeli, felügyeletet gyakorol ennek kezelése felett.“ Egyszóval a javaslat kezelési teendőket is utal a főlevéltárnok hatáskörébe, ami novum, mert a Vármegyei Ügyviteli Szabályzat, mely a levéltárnok teendői taxative felsorolja (237. §.) ezt nem ismeri és a levéltárnokot az alispáni előadók közé sorolja. Ezt az alispánnak az új törvényjavaslat is megengedi és eszerint az alispán a főlevéltárnok munkásságát a közigazgatási ügyintézés más terén is igénybe veheti. Sok helyütt ma is rendes előadói teendőket (névmagyarosítás, egyesületi ügyek, vizikönyvi ügyek, nemességi bizonyítványok stb.) végez a főlevéltárnok s ezek a levéltári működéssel összhangban levő, odatartozó ügyek, tehát a szolgálat keretébe tartoznak. Erre azonban irattár kezelés mellett ezentul fizikai ideje nem marad. Az irattár kezeléséhez felesleges az egyetemi képesítés, mellyel karunk többsége rendelkezik.

Végül e törvényjavaslat a tulajdonjog kérdését is tisztázza: A levéltár a törvényhatóság tulajdona marad (106. §.), tehát felette a törvényhatósági bizottság rendelkezik.

Miként az előadottakból látjuk, az új törvényjavaslatok nem hozták meg azt a levéltárosi kar részére, amelyet helyzete javulása érdekében vártak tőle. Eszerint előlépési viszonyaink egyszerűen megszűnnek és hova ma-

radtunk el a számvevőségi szaktól (közép- vagy kereskedelmi iskola végzettség) amely a javaslat szerint a belügyminiszterium számvevőségével egy státust fog alkotni s amelyben a főszámvevő a VII., a számtanácsos a VIII., a számvizsgáló a IX. fizetési osztályban van, de elérheti a számvevőségi igazgatói állást is, amely a VI. osztályban van! Ezen kívül a levéltárnoki leendő körébe kezelési ügykört is sorol az irattárak kezelése vagy felügyeletével, ami nagy visszaesés a multhoz képest, hol a levéltárnoki pályát inkább mint tudományos pályát értékelték. Tanárok, ügyvédek, szolgabírák, ülnökök, lelkészek mentek erre a pályára a levéltári ügy iránt érzett előszeretet és hivatás folytán. Neves történettudósok emelkedtek ki a levéltárak szürke miliójából, írók, szerkesztők kaptak inspirációt a levéltárakban élő nemzeti mult megismerésével, megindult az anyag feldolgozásának szép munkája, folyóiratok keletkeznek az ország több vidéki városában (mind levéltárnok szerkeszti) s a törvényjavaslat mind ezt az ambíciót azzal véli fokozni, hogy a főlevéltárnokot megbizsa az irattár felügyeletével vagy kezelésével. Ujabban kivétel nélkül egyetemi végzettségű levéltárnokok kerültek hivatalba, a kar nivója örvendetesen emelkedett; de a törvényjavaslat ennek útját elvágja, mert az állást nem értékeli és anyagilag sem látja el úgy, amint arra annak viselői számot tarthatnak, amire egyébiránt joga van minden más közigazgatási ágazat tisztviselőjének, aki főiskolai képesítést szerzett, aki történetesen egy szerény államvizsgálóval miniszteri tanácsos, alispán is lehet, míg az egyetemet végzett és fogalmazói vizsgát tett levéltáros szerencsével a VIII. fizetési osztályba juthat, ahol élni és halnia kell. A most kinevezettek pedig talán csak évtizedek mulva érhetik el e fizetési osztályt, ha a javaslat — amihez kétség nem fér — törvény lesz.

A vármegyei levéltárosok új illetményei.

Az új törvényjavaslatok közül a vármegyei alkalmazottak személyi és szolgálati viszonyairól szóló törvényjavaslat 4. §. 9. pontja intézkedik a levéltárosok státusa megosztásáról

és azok egyharmadát a VIII., kétharmadát a IX. fizetési osztályba, az allelvéltárosokat ugyanez arányban a IX. és X. f. osztályokba sorozza. Mivel ez a körülmény az 1912: LVII. tc.-

hez képest igen nagy visszafejlődést mutat, érdekeink megóvása céljából sürgős értekezletet tartottunk Kőszeghi Sándor h. elnök meghívása folytán f. kó 14-én Budapesten és a következő kérelmet intéztük a belügyminiszter úrhoz érdekeink megóvása céljából.

*Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!
Kegyelmes Urunk!*

A Törvényhatósági Levéltárnokok Országos Egyesülete azzal a tiszteletteljes kérelemmel járul Nagyméltóságodhoz: hogy a vármegyei tisztviselők fizetését is tárgyzó, a vármegyei közigazgatási alkalmazottak lényegesebb személyi és szolgálati viszonyairól szóló törvényjavaslat országgyűlési tárgyalásánál méltányos kérésünket figyelembe venni méltóztassék.

Kegyelmes Urunk! Az említett törvényjavaslat 4. §. 9. pontja a vármegyei főlevéltárnoki állások egyharmadát a VIII., kétharmadát pedig a IX. fizetési osztályba sorozza. A tőlünk megkívánt legkisebb minősítés: az érettségi vizsga és ezen fölül a levéltár kezelői vizsga; a levéltárnokok túlnyomó nagy többségének azonban ezidőszerint teljes főiskolai és egyetemi képesítése, doktorátusa is van; többen pedig a főiskolai képesítésen felül az országos levéltári fogalmazói vizsgát is letették; mind ezt a körülményt az említett törvényjavaslat életbelépésével hatályon kívül helyezendő 1912. LVIII t. c. figyelembe is vette.

Az új törvényjavaslat bennünket csekély kivétellel egyetemi végzettségű tisztviselőket, kik közül többen ismeretes irodalmi és tudományos tevékenységet fejtünk ki, a négy középiskolát végzett irodaigazgatókkal helyez egy sorba; holott az államigazgatás minden ágaza-

tában érvényesül az az elv, hogy az egyetemi vagy főiskolai végzettség magasabb fizetési osztályok elérésére is módot nyújt. De ugyanezt a lehetőséget biztosítja az új törvényjavaslat a csupán középiskolát végzett számvevőségi tisztviselőknek is, akik létszám összesítés révén nemcsak a VII. de a VI. fizetési osztályba is emelkedhetnek.

Nem rideg anyagi érdek, hanem emelkedtebb erkölcsi szempontok: önérzetünk, ambíciónk, tudományos munkánk értékelése indít bennünket arra a kérésre, hogy a levéltárnokok túlnyomó többségének magas minősítését figyelembe véve, a javaslatot olyképpen módosítani méltóztassék: hogy a vármegyei főlevéltárnokok kétnyolcada a VII., háromnyolcada a VIII. és háromnyolcada a IX. fizetési osztályba soroztassék, aminek — hangsúlyozni óhajtjuk — pénzügyi akadálya sincs, mivel a törvényjavaslat a 15 allelevéltárnoki állást megszünteti s így kérelmünk teljesítése az államháztartásra úgy szólván semmi újabb terhet nem ró.

Méltányos kérelmünket, hogy státusunk csekély számának a képesítés és szolgálati idő figyelembe vételével való rendezését bölcs megfontolás tárgyává tenni méltóztassék, Nagyméltóságod jóindulatú támogatásába ajánlva mély tisztelettel vagyunk

a Törvényhatósági Levéltárnokok Országos Egyesülete nevében

(Aláírások.)

Kérjük a kartársakat, hogy speciális helyzetüket és sérelmeiket minél többen hozzák tudomásunkra, hogy azt lapunkban nyilvánosságra hozzassuk és így a törvényjavaslattal szemben támasztott jogosult aggodalmainkat igazoljuk.

Levéltáraink köréből.

Csongrád vármegye új főlevéltárosa. Csongrád vármegye főispánja dr. Panyik-Tóth Demeter vármegyei aljegyzőt, a nyugalmazott Pázmány Danó helyettesét főlevéltárnokká nevezte ki. Dr. Panyik-Tóth Demeter 1886. nov. 2. született Szentesen, hol középiskolai tanulmányait is végezte. 1906. okt. 1-én lépett Csongrád vármegye szolgálatába és a

vármegyei tisztifőügyész mellett volt gyakorlaton; majd 1911. év elején közigazgatási gyakornok lett; ez évben megszerezte a budapesti tudományegyetemen a jogtudori fokozatot, a vármegye 1913. őszén aljegyzőjévé válsztotta meg. 1913. június 1-étől helyettesítette a nyugalomba vonuló főlevéltárnokot egész ez év május 1-én történt kinevezéseig.

Nyugalomba. *Fitos Márton* Zalavármegye főlevéltárosa 23 évi levéltári szolgálat után a jól megérdemelt nyugalomba vonult. *Fitos* 1856. nov. 8. született Nagylengyelen. Jogot hallgatott és államtudományi államvizsgát tett. 1882-ben lépett Zalavármegye szolgálatába mint segédszolgabíró, 1887-ben árvaszéki jegyző lett. 1891. február 15-én pedig vármegyei főlevéltárossá nevezték ki, mely hivatalában két év híján negyedszázadot töltött el.

Uj főmunkatársunk. A Levéltárosok Lapja szerkesztő bizottságába *Kemény Lajos*, Kassa város főlevéltárosa és a Műemlékek Orsz. Biz.-nak lev. tagja, ismert nevű tagja lépett be ez év folyamán főmunkatársi minőségben. A levéltárosi kar e példás szorgalmu és nagy tudásu tagjának megnyerése bizonyára értékes nyereség a Levéltárosok Lapja számára.

Zlinszky Kálmán nyugalomban. *Zlinszky Kálmán* Pestvármegyének 1879 óta allelevéltárosa nyugalomba vonult 35 évi szolgálat után. Ő volt az ország legidősebb allelevéltárosa. Ez alkalomból kedves emlékezést olvasunk róla egyik napilapban, melyből közöljük a következőket:

Hosszu fáradságos munkájával rászolgált *Zlinszky Kálmán* a pihenésre, de sokan nélkülözni fogják őt, az a sok ezer ember, akiknek mindig a legnagyobb készséggel állott rendelkezésére. Vele olyan ember távozik a megyeházáról, aki még mindig a régi megyét szolgálta, azt a vármegyét, amelynek leghatalmasabb ura a vicispán volt és amely büszkén, öntudattal védelmezett meg mindent, ami magyar. Szép, igaz történeteket tudott elmondani *Kálmán bácsi* arról az időről, amikor zsinóros egyenruhába akarta bujztatni Bach miniszter szelleme és korszaka a »k. k. Stuhlrichter-eket, de nem akadt senki, aki végig mert volna menni ezekben az uniformisokban a régi Hatvani-utcán. A régi emlékek örökké a szívében éltek, szerette nagyon a régi emlékeket és boldog volt, ha szabad idejében elmondhatott egyet és mást azokról a dicső időkről, amelyeknek emlékét az idők végéig őrzik az órska foliánsok. Nagy volt, hatalmas volt akkor a vármegye Tiltakozó szavát felemelte még a koronával szemben is, nem is ritkán és annak a megyének volt legnagyobb a becsülete, amelyik elől járt a kuruckodásban. Ezzel a nagyszerű emlékekkel vonul nyugalomba *Kálmán bácsi*, de azok, akik ismerik és szeretik -- s ilyenek nagyon sokan vannak! -- számítnak arra, hogy az ő megszokott magyar tekintetét, eredeti egyéniségét nem fogják nélkülözni a tekintetes vármegye urai.

Országos levéltári fogalmazói és kezelési szakvizsga vizsgadíjai. E két vizsga letétele eddig tudvalevőleg díjmentesen történhetett, a belügyminiszter f. é. 2728. eln. sz. rendeletével 1914. április 1-től kezdve díjakhoz kötötte e vizsgálatokat, melyek fizetése alól senki fel nem menthető. A fogalmazói vizsga díját 60 K, a kezelési szakvizsgálatét 30 K-ban állapította meg a belügyminiszter.

Hibaigazítás. *Miskolczy Simon János*nak a *Hanzély-csalááról* lapunk mult 1913. évi évfolyamában közétett munkájában a 90. lap első hasábján hiba csuszott be, melyet a szerző alábbiakban kíván helyreigazítani s egyben pótolni. A Gúth-nevű családtagok, nevezetesen *Zsigmond zólyomlipcsei lakos*, *Dániel eperiesi jegyző*, továbbá *Cochlacz István* és *János besztercebányai lakosok* — *Kreuchel Illésnek Jénában 1659-ben* megjelent „*De differentia*“ stb. című munkjában vannak említve. (*Szabó Hellebrant: Régi magyar könyvtár III. 636.*) A *Breznóbányáról* való *Hantzelius János* verset irt a *Wittenbergben 1651-ben* megjelent *Propemtica* című munkába. (Ugyanott 544. l.) A *Breznóbányáról* való *Heinzelius Mátyás* 1656-ban Berlinben adta ki a *Disputationum Metaphysicarum Caput Tertium* című művét. (Ugyanott 601. t.)

A vármegyei levéltárnok címe. Lapunk 1913. évi 1. számának 21. oldalán »Az 1912: LVII. t.-c. életbeléptetésének bonyodalmaiból« című cikkem kiegészítésül közlöm, hogy a belügyminiszter ur 1914. április 11. é. n. 2747/1914. II. sz. végzésével elrendelte Hontvármegye szervezési szabályrendeletébe a »levéltárnok« elnevezés helyébe a »főlevéltáros« elnevezés felvételét, mert az idéztem rendelet 7. pontja szerint a »főlevéltáros« felelősségét figyelembe veendőnek tartom, mert a nevezett állásának, illetőleg az 1912: LVII. t.-c. terminológiájának a »főlevéltáros« elnevezés felel meg. Indokolt tehát, hogy az állás elnevezése a VI. fejezet. (Hontvm. szerv. szabr.) 6. §-ában ilyen értelemben módosíttassék. *Radies (Cseh) Vendel* cs. és kir. külügyminiszteri fordító, kép. törvényhat. levéltáros. (Ézt a kérdést tárgyalanná teszi a vármegyei közigazgatás államosításáról benyújtott törvényjavaslat, mely a főlevéltárnok címet használja. Szerk.)

Az 1647 évi Botyán címerlevél szerzői. *Nagy Iván* a Magyarország családaiiban helyesen írta, hogy a Nógrádmegye levéltárában levő Botyán-féle címerlevélben a főszerző *Andrásnak* gyermekeiként *István*, *András* és *János* vannak megnevezve. Majd midőn az armális holléte körül 1883-ban a Turul hasábjain *Thaly Kálmánnal* polemiája volt, *Nagy Iván* a kérdés tisztázására közzétette *Harmos Gábornak*, Nógrádmegye akkori főjegyzőjének ez ügyben öhozá intézett levelét. Ebben *Harmos Gábor* azt írja, hogy a Pozsonyban 1647. január 24-én kelt s jelenleg Nógrádmegye levéltárában őrzött címeres nemeslevelet Botyán (nem két t-vel) *András* és neje *Szakó Erzsébet* és fiai *István*, *András* és *Imre* szerezték.

Nagy Iván e levél nyomán azt a nyilatkozatot teszi, hogy ő tehát tévedett s a Magyarország Családai II. k. 232. lapján Botyán „Imre helyett sajtóhibából áll János, aki eszerint nem volt fia a címerlevélszerző Botyán Andrásnak“

Nos én, akinek e címerlevél jelenleg őrizetére van bízva s az most előttem fekszik, kijelentem, hogy nem Nagy Iván tévedett, hanem Harmos Gábor, mert a kérdéses társ-szerző neve, amint az világosan elolvasható, nem Imre, hanem János (. . . ac Stephanum, Andream et Joannem filios stb.).

Az armálisban a nemesítettek származására vonatkozólag a szokásos formula (e statu et conditione ignobili) olvasható. Minthogy a 17-ik században három nemeslevelet is nyert Botyánok valamennyien egy törzsből származtak s mint az a Turul I. k. 149. lapján Thaly Kálmán kutatásai alapján jelezve van, már a 16-ik században s tán korábban is nemesek voltak: ezen nemeslevél szövege is azt a már sokszorosan bebizonyított tényt igazolja, hogy a nemeslevelekben szereplő személyek korábbi *nemnemes származására* vonatkozó sablonos kitélt nem mindig lehet valóságként elfogadni.

Botyán generális családjának ezen armálisban említett tagjai Barsmegyében éltek. Utódai azonban Nógrádmegyébe költöztek s ma is itt élnek közsorban, egyik másik faluban. **M. S. J.**

Hivatalvizsgálat. Komáromy András országos levéltárnok újabban Borsodmegye levéltárát vizsgálta meg a belügyminiszter ismert körrendeletére alapján és meggyőződést szerzett e levéltárban uralkodó példás rendről.

Fejérmegye levéltárának selejtezése. Fejérmegye 1913. évben szabályrendeletet alkotott a vármegyei levéltár selejtezéséről. Ebben a selejtezés-sel megbízott tisztviselők részére úgy a közigazgatási mint az árvaszéki iratok selejtezéseért havi 100 K tiszteletdíjat állapított meg a vármegye közönsége. A belügyminiszter leiratában megtagadta e határozat jóváhagyását azzal a megokolással, mivel nem tarthatja megengedhetőnek, hogy tisztviselők hivatali munkájukért külön díjaztassanak. Attól azonban nem zárkózik el, hogy a kiselejtezett papíros anyag értékesítéséből befolyó jövedelem a selejtezést végző tisztviselőknek jutalom címén kiosztassék. E leirattal szemben a vármegye fentartotta eredeti határozatát és kérte a javadalmazás megállapítását, amely nem hivatali munkáért jár, hanem a tisztviselők rendkívüli időben teljesített rendkívüli munkájának tiszteletdíja.

Pályázat. Zala vármegye alispánja pályázatot hirdet Zalavármegye főlevéltárosa állására, mely nyugdíjazás folytán üresedett meg. A pályázati kérvényeket június 20-ig kell benyújtani. Zalavármegye alispánjához. A pályázat feltételei a hirdetményben olvashatók e szá-munkban.

Irodalom.

Nemes családok Csanád vármegyében. Irták: *Barna* János középiskolai tanár és *Sümeghy Dezső* vármegyei főlevéltáros 4° 241 l. Makó, ifj. Gaál László kny. A vármegyei levéltárak Nobilitaria anyagának feldolgozása újabb kötettel gyarapodott. Csanád vármegye nemes családait ismerjük meg abból a testes kötetből, mely nem régen jelent meg Makón, Barna János és Sümeghy Dezső tollából. Pest, Temes, Háromszék, Heves, Udvarhely, Vas, Komárom, Gömör vármegyék hasonló tárgyú monografiái után Csanádmegye csatlakozik kevészámu nemes családjával az országszerte folyó genealogiai munkálathoz. Tulajdonképpen meglep bennünket az anyag gazdagsága, melyet a mű nyújt, amikor az 1754|55. évi országos összeírásban Csanád vármegye 11 családdal szerepel, ime a szerzők gondos és lelkiismeretes kutató munkája közel 400 család történetéhez nyújt vezérfonalat! A munka módszeres szerkesztése, a források gondos egybegyűjtése és lelkiismeretes felhasználása a szerzők elvitázhatlan érdeme, akik a családok történetének tárgyalásánál kiterjeszkednek azok közéleti szereplésére, igen sok helyt nagybecsü nemzedékrendi munkálatokat adnak és a források idézésével megkönnyítik a részletes kutatás munkáját. Így válik a munka Csanád vármegye történetének is elsőrangú forrásművévé, melyet haszonnal forgathatnak a helyi monografusok. A négyszáz család közli nem egy történelmi névre akadunk: a Bánhidyak, Justhok, Kállayak, Marczibányiak, Návayak, Vasárhelyiekre, akik az ország történetében is névhez jutottak. A munkát Csanádmegye tisztviselőnek 1730—1849-ig összeállított névsora fejezi be és pontos névmutató teszi könnyen használható kézikönyvvé. A munkát genealogiai irodalmunk nyereségéeként üdvözljük, amelyet egy levéltár, könyvtár és genealogus sem nélkülözhet. A tartalmas és fényüzéssel kiállított kötet ára 15 K. Megrendelhető Csanád vármegye levéltáránál.

Bübijosok és boszorkányok Komárom vármegyében. Ezen a címen dr. Alapi Gyula, főlevéltárnok egy 62 negyedréte lapra terjedő, csinos kiállítású füzetet adott ki a folyó évi április hóban Komáromban. Az értékes munkát hosszabb tanulságos előszó vezet be, melyben kiterjeszkedik szerző a magyar boszorkánypererek irodalmára; szól a boszorkányságnak nevezett babona fajtáiról, a rontásról, az ördöggel való szövetkezésről, amelyekre vonatkozólag érdekes pererek iratai maradtak fenn Komárom vármegye gazdag levéltárában. Ismerteti a bünvádi eljárást s erre nézve jog- és kulturtörténeti szempontból sok érdekes és új adattal szolgál. A mű hat ilyen pert ír le, különálló fejezetekben, melyek gondos előadásuk, színes nyelvezetüknél fogva szépirodalmi tekintetben is értékes és élvezetes olvasmányok. Érdekesen jellemzik a már — szerencsére — letűnt kort s a régi komárommegyei nép lelki világát. Érdemes volna már levéltárakból is kikutatni és kiadni a hasonló történeteket, melyek a már-már kihalt magyar mithológiára is sok ismeretlen adatot tartalmaznak. Dr. Alapi Gyulának beható tanulmány alapján, avatott tollal megírt munkája 1 K 20 fillérért rendelhető meg a szerzőnél. **Literátus.**

Folyóiratok szemléje.

A Turul 1914. évi 1. füzetében Hajnal István IV. Béla királyi kancelláriájáról értekezik, Nagy Géza, az árpádkori történelem e szakavatott tollú ismerője, Trónöröklés az Árpádok alatt címen ír dolgozatot, Wertner Mór: Kihaltak-e az Árpádok 1301-ben? nemzeti királyaink e régi problémájával foglalkozik. A vegyes közlemények közt Jurkovich Emilnek Az Agmánd nemzetség eredete c. cikkre írt választ olvassuk. Irodalom és folyóirat-szemle zárják be a füzet tartalmát.

A Századok f. é. 5. számában R. Kiss Kiss István Az első magyar közjog c. dolgozatát, — Váczy János pedig A nemzeti felbuzdulás c. tanulmányát fejezi be. Szabó Dezső az 1491-i pozsonyi békét ismerteti új világításban és új kútfők alapján, Vonház István a

szatmármegyei német telepítésről írt dolgozatát végzi be. A Történeti Irodalom rovat Sörös Pongrác: A pannonhalmi apátság története XII. A és B kötetek, Jóna János: A csikszentgyörgyi, csikmindszenti, csikszentkirályi Józsa család története, Franz Kováts: Handelsverbindungen zwischen Köln und Pressburg (Pozsony) in Spätmittelalter, Divéky Adorján: Zsigmond lengyel herceg budai számadásai, Éble Gábor: A nagykárolyi gr. Károlyi család leszármazása, Lukinich Imre: Bethlen István és Bethlen Péter külföldi iskoláztatása c. műveinek ismertetését nyújtja. Folyóirat-szemle, két viszonybírálat és egyesületi közlések zárják be a füzetet.

A Családtörténeti Lapok. Kempelen Béla havi folyóiratának 2. füzeté A szeregovai és farnosi Kandók történetét olvassuk dr. Hazslinszky Rezső tollából, közli az Erdély család címeres levelét, Miskolczi-Simon János a Tornócs családáról ír ismertetést, Géczy Endre A felsőgéczi, garamszegi és farkasfalvi Géczy család, Benkó Imre A Zemplényi család történetével foglalkozik, majd a Gerenday Tóth családról közöl a lap ismertetést. A folyóirat többi részét kisebb rovatok töltik meg.

A Komárom, dr. Alapi Gyula, a Komáromi Jókai Egyesület főtájkára szerkesztésében megjelent I—II. füzeté Brigetio címen okori történeti tanulmány közlését kezdi meg Alapi Gyula tollából, dr. Edelényi Szabó Dénes Komárom vármegye népessége 1715—1910 címen a jobbágy összeírásokat közli a megye községeiből, Sörös Pongrác főisk. tanár, a M. Tud. Akadémia tagja Pannonhalma contra Matkovich címen érdekes birtokper történetét írja meg, dr. Alapi Gyula vármegyei főlevéltáros Komáromvármegye középkori okleveleinek közlését kezdi el az 1276—1301 terjedő időről. Kisebb közlemények Sörös Pongrác, dr. Alapi Gyula, dr. Edelényi Szabó Dénes tollából töltik meg a füzetet, mely az Egyesületi közlésekkel és Repertóriumban közölt komáromi vonatkozású dolgozatok felsorolásával végződik.

Szakkérdések és körölvények.

Ez a rovat kartársainknak, kik egyesületünk tagjai továbbá a Levéltárosok Lapja előfizetői részére díjtalanul áll rendelkezésre szakkérdések megvitatására.

A körölvények közzétételéért öt sorig minimális díj, 2 K küldendő be a szerkesztőséghez.

A Szerbiából (lásd Rietstap Armorial Général II kötet) beköltözött nemes Morovics-család nemességére és címerére vonatkozó adatokat keresem. Ha ezek fellelhetők, kérek címerre és költségemre értesítést. Vármegyei főlevéltárnok, Miskolc.